

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Dětství strávené v dětském domově z pohledu již dospělých jedinců

Diplomová práce

2022

Bc. Hana Preislerová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Hana Preislerová**
Osobní číslo: **H20392**
Studijní program: **N0111P190001 Resocializační pedagogika**
Téma práce: **Dětství strávené v dětském domově z pohledu již dospělých jedinců**
Téma práce anglicky: **Childhood spent in orphanage from the view of adult's perspective**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce se zabývá dětstvím stráveným v dětském domově z pohledu již dospělých jedinců. Cílem práce je zjistit, jaké jsou důsledky stráveného dětství v dětském domově a jak tuto skutečnost vnímají osoby, které v ústavní výchově vyrůstaly. Teoretická část práce se zabývá institucí rodiny, jejím funkcím a typům, přibližuje rodinu dysfunkční a její vliv na vývoj a chování dítěte. V práci je definována ústavní výchova a jsou přiblíženy důvody umístění dětí do zařízení pro výkon ústavní výchovy. Práce se také zaměřuje na rozdíly mezi rodinnou a ústavní výchovou, jsou přiblíženy pozitiva a negativa ústavní výchovy a zabývá se také konceptem resilience. Empirická část zahrnuje kvalitativní výzkum, jehož cílem je zjistit, jak vnímají své dětství strávené v ústavní výchově dnes již dospělí jedinci, jakým způsobem probíhala adaptace na dospělý samostatný život a zda je tato skutečnost ovlivnila v jejich současném životě.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986.
MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 7. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0853-2.
MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9.
MATOUŠEK, Oldřich. *Ústační péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-76-1.
ŠVANCAR, Zdeněk a BURIÁNOVÁ Jana. *Speciálně pedagogické problémy ústační a ochranné výchovy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 1988.
RUTTER, Michael. *Resilience in the face of adversity. Protective factors and resistance to psychiatric disorder*. The British journal of psychiatry: the journal of mental science 147 (1985): 598-611.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Albín Škoviera, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **1. května 2021**
Termín odevzdání diplomové práce: **1. května 2022**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D. v.r.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D. v.r.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 1. května 2021

Prohlašuji:

Práci s názvem Děťství strávené v dětském domově z pohledu již dospělých jedinců jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne

Hana Preislerová

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji doc. PhDr. Albínovi Škovierovi, PhD. za odborné vedení práce, poskytování velmi cenných rad a za vstřícný přístup při zpracování diplomové práce. Dále děkuji respondentům za spolupráci na výzkumném šetření.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá dětstvím stráveném v dětském domově z pohledu již dospělých jedinců. Cílem práce je zjistit, jaké jsou důsledky stráveného dětství v dětském domově a jak tuto skutečnost vnímají osoby, které v ústavní výchově vyrůstaly. Teoretická část práce se zabývá institucí rodiny, jejím funkcím a typům, přibližuje rodinu dysfunkční a její vliv na vývoj a chování dítěte. V práci je definována ústavní výchova a jsou přiblíženy důvody umístění dětí do zařízení pro výkon ústavní výchovy. Práce se také zaměřuje na rozdíly mezi rodinnou a ústavní výchovou, jsou přiblíženy pozitiva a negativa ústavní výchovy a zabývá se také konceptem resilience. Empirická část zahrnuje kvalitativní výzkum, jehož cílem je zjistit, jak vnímají své dětství strávené v ústavní výchově dnes již dospělí jedinci, jakým způsobem probíhala adaptace na dospělý samostatný život a zda je tato skutečnost ovlivnila v jejich současném životě.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dětství, ústavní výchova, dětský domov, důsledky

TITLE

Childhood spent in orphanage from the view of adult's perspective.

ANNOTATION

The thesis focuses on the childhood of orphans from the adult perspective. The thesis aims to explore far-reaching consequences of being raised in a foster house and it reflects on experiences of adults having been exposed to the institutional care. The theoretical part defines the family institution with its functions. Further it classifies different types of families and it presents the dysfunctional family and consequent its effects on both the child's development and behaviour. Further, the thesis refers to the system and rules of the institutional childcare. Additionally, it compares the difference between the family rearing and the institutional childcare. The thesis brings attention to both positive and negative aspects of institutional care. Moreover, it also addresses the concept of resilience. The empirical part is dedicated to the qualitative research with the objective to explore the perception of childhood from the adult perceptive under above mentioned conditions. It also studies the experiences and coping strategies of individuals in terms of their maturity and adulthood. Finally, the thesis provides the reflection of the institutional care experiences on their contemporary lives.

KEYWORDS

Childhood, institutional childcare, orphanage, consequences

OBSAH

ÚVOD	10
1 INSTITUTE RODINY A JEJÍ SPECIFIKA	12
1.1 Definice současné rodiny a její funkce	12
1.2 Dysfunkční a afunkční rodina.....	15
1.3 Následky dysfunkční a afunkční rodiny	16
2 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA A ÚSTAVNÍ PÉČE V ČR	18
2.1 Specifika ústavní výchovy	18
2.2 Dětské domovy v České republice.....	19
2.3 Dětský domov versus rodinná výchova	23
3 DEPRIVACE DĚTÍ VYRŮSTAJÍCÍCH V DĚTSKÝCH DOMOVECH	26
3.1 Podmínky deprivace	27
3.2 Projevy deprivace v jednotlivých oblastech	29
3.2.1 Rozumové schopnosti	29
3.2.2 Komunikace a řeč	29
3.2.3 Citové prožívání a vztahy	30
3.2.4 Sebepojetí.....	30
3.3 Důsledky deprivace v dospělosti	30
4 RESILIENCE V PROSTŘEDÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY	33
4.1 Zdroje resilience	33
5 ODHOD MLADÉHO DOSPĚLÉHO Z DĚTSKÉHO DOMOVA	37
5.1 Oblasti možných obtíží, které řeší jedinec po odchodu z DD	38
5.2 Organizace a projekty usnadňující cestu samostatným životem	39
6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	43
6.1 Stanovení cílů výzkumu.....	43
6.2 Vytvoření konceptuálního rámce.....	43
6.2.2 Formulace výzkumného problému	43
6.3 Metodologický rámec a metody	44
6.3.1 Typ výzkumu	44
6.3.2 Metoda sběru dat.....	44
6.3.3 Schéma polostrukturovaného rozhovoru	44
6.4 Rozhodnutí o výzkumném vzorku a prostředí.....	46

6.4.1	Charakteristika respondentů	47
6.5	Sběr dat a jejich interpretace.....	49
6.6	Výsledky výzkumného šetření.....	49
	ZÁVĚR	58
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	60
	SEZNAM TABULEK.....	64
	SEZNAM PŘÍLOH.....	65

ÚVOD

Rodina je pro dítě prvním sociálním prostředím, do kterého se dostává a které by mu mělo v ideálním případě poskytovat potřebnou lásku a jistotu. Bohužel ne každé dítě má to štěstí, aby mohlo ve své biologické rodině vyrůstat. V posledních letech se výrazně zvyšuje počet dětí umístěných do ústavní péče, protože jejich rodiče nejsou schopni se o dítě starat, neumí se starat anebo se starat nechtějí. Ústavní výchova však nikdy nemůže zcela nahradit harmonické prostředí rodiny, což má nepochybně na dítě zásadní vliv a může to vést k celé řadě problémů, se kterými se tyto děti musí po celý život vypořádávat. Jedním z nejzávažnějších problémů je samotný odchod mladých dospělých do reálného života, do života za „branami“ dětského domova. Dveře dětského domova se za nimi jednou pro vždy zavrou a od té chvíle už je to jen na nich samotných. Téměř ze dne na den se ocitnou v reálném světě dospělých, kde se o sebe musejí postarat samy.

Tato diplomová práce se zabývá institucí rodiny, jejími funkcemi a typy a s oporou o odbornou literaturu popisuje rodinu dysfunkční, ze které je většina dětí z ústavní výchovy odejmuta. Zaměřuje se na její vliv na vývoj dítěte a také přibližuje rozdíly mezi rodinným prostředím, a právě ústavní výchovou. Blíže jsou objasněny důvody, které vedou k umístění dětí do ústavní péče a také rizika dlouhodobého pobytu v ústavním zařízení. Cílem této diplomové práce je zjistit, jaké jsou důsledky stráveného dětství v dětském domově a jak tuto skutečnost vnímají osoby, které v ústavní výchově vyrůstaly. Stěžejní kapitola proto definuje ústavní výchovu, přibližuje typy zařízení, do kterých jsou děti umisťovány a jelikož vývoj dětí v ústavní výchově je poněkud odlišný než v prostředí rodinném, práce také popisuje specifika těchto jedinců. Empirická část pak nejvíce navazuje na problematiku přípravy dětí na samostatný život a jejich odchod do reálného života bez pomoci vychovatelů. Práce proto přibližuje řešení této situace současnou českou legislativou, jak se k této problematice staví samotné dětské domovy a také významnou roli neziskového sektoru. V práci je také popsán koncept resilience, tedy koncept psychické odolnosti, který může pomoci těmto jedincům vyvíjet se v termínech zdravého vývoje navzdory všem negativním a rizikovým faktorům. Empirická část zahrnuje kvalitativní výzkum, jehož cílem je zjistit, jak vnímají své dětství strávené v ústavní výchově dnes již dospělí jedinci, jakým způsobem probíhala jejich adaptace na dospělý samostatný život a zda je tato skutečnost ovlivnila v jejich současném životě. Přičemž výsledky empirické části mohou sloužit jako další materiál ke studiu pro budoucí pracovníky, kteří budou vykonávat profesi vychovatele a budou s těmito dětmi pracovat.

Problematice odchodu dětí z dětských domovů a jejich následné adaptaci na reálný život není v dostupné literatuře věnována dostatečná pozornost, i přesto že je to velmi stěžejní téma. Tito jedinci se mnohdy nemohou obrátit na svou biologickou rodinu, která by jim poskytla pomyslné záchranné lano a pomohla jim s novým začátkem po odchodu z dětského domova. Stejně tak nemají tolik sociálních kontaktů, protože celý život vyrůstali v ústavní výchově, a proto je okruh lidí, kteří by mohli poskytnout pomocnou ruku, velmi úzký.

1 INSTITUTE RODINY A JEJÍ SPECIFIKA

Abychom mohli mluvit o vlivu stráveného dětství v dětském domově na následný život jedince, je zapotřebí nejdříve popsat, proč se do ústavní výchovy dítě dostává. V kapitole je popsána rodina a její funkce, které by měla plnit. Pakliže rodina své funkce neplní, je to onen stěžejní důvod, kvůli kterému mnohdy děti končí v péči ústavů. V této kapitole najdeme typy patologických rodin, které s oporou o odbornou literaturu můžeme v našem prostředí definovat.

1.1 Definice současné rodiny a její funkce

Rodina jako základní sociální instituce je ve společnosti zcela nenahraditelná, plní řadu důležitých funkcí, které jsou významné jak pro jednotlivé její členy, tak pro celou společnost jako celek. Tuto skutečnost potvrzuje i systém práva, kdy je ochrana rodiny zakotvena v právním řádu každého demokratického státu a mezi základní lidská práva patří právo dítěte na rodinný život. Rodina je těžko nahraditelná instituce jak pro dospělého, tak pro dítě samotné, protože funguje jako základní socializační činitel a stojí na úplném počátku rozvoje osobnosti, přičemž má možnost ho ovlivňovat (Kraus, 2014). Při definování současné české rodiny je zapotřebí zmínit, že se rodina nachází v dynamice změn a prošla určitým historickým vývojem. Tradiční kritéria při definování instituce rodiny přestávají platit. V současné době totiž přibývá dětí, které se rodí mimo svazek manželský, což je nepochybně jeden z trendů současné rodiny. Manželský svazek již není nutnou podmínkou rodinného života, ale nutno podotknout, že i taková soužití mohou zcela dobře fungovat jako rodina a plnit svoje funkce (Kraus, 2014). Stodůlková a Zapletalová (2011) zmiňují ve své publikaci také fakt, že se zvyšuje variabilita rodinných typů, které v současné době zahrnují nejen rodinu vlastní a úplnou, ale také rodinu neúplnou, nevlastní a náhradní. Což je nepochybně důsledkem nárůstu rozvodů, uzavíráním druhých a třetích manželství. Helus (2015) tuto skutečnost nazývá „krizí rodiny“, jelikož dochází k dramatickému poklesu porodnosti a sňatkovosti, která je spojena s nárůstem rozvodovosti. Podobně situaci popisuje i Kraus, který říká, že současným trendem je vnímání dítěte jako překážky k dosahování profesního růstu (Kraus, 2008). Dnes se totiž zcela běžně setkáváme s mladými lidmi, kteří odkládají založení rodiny na pozdější věk nebo se dokonce rozhodnou dítě vůbec nemít. Rodinu bychom mohli podle Stodůlkové a Zapletalové (2011) vymezit následujícími znaky:

- Rodina je společensky schvalovaná forma partnerského soužití.

- Členové rodiny jsou spojeny pevnými příbuzenskými vztahy – manželství, rodičovství, partnerství, sourozenecké vztahy, pěstounská péče.

- Rodina žije v jedné domácnosti.

- Členové rodiny spolu spolupracují, navzájem si pomáhají a řádně se starají o výchovu a výživu dětí.

- Vztahy jsou neformální a založené na emocionalitě (Stodůlková a Zapletalová, 2011, s. 127).

I přesto, že rodina prošla určitým vývojem a v průběhu let se neustále mění, její základní funkce zůstávají neměnné. Za této situace bychom mohli tedy rodinu vymezit jako „*strukturovaný celek (systém), jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí.*“ (Plaňava, 2000, s. 73). Matoušek a Pazlarová (2016, s. 11) definují rodinu jako „*soužití lidí jedné nebo více generací v němž je podstatná emocionální a ekonomická podpora jednotlivců*“. Vágnerová (2012) zmiňuje důležitost pozitivních vztahů mezi členy rodiny, které poskytují dítěti pocit bezpečí. A pakliže dítě ví, že mu jsou jeho rodiče nablízku a může se na ně kdykoliv spolehnout, pociťuje jistotu. Což je nepochybně problém dětí vyrůstajících v ústavní výchově, protože ony nemají své rodiče nablízku a mnohdy se ně nemohou ani spolehnout. Dítě se do ústavní péče dostává z důvodu, že rodina není schopna, nemůže anebo dokonce nechce plnit svoje funkce vůči dítěti, přičemž jejich realizace je zásadní pro zdravý vývoj dítěte a pro jeho úspěšnou socializaci. Helus (2015) funkcí zmiňuje deset, přičemž všechny dohromady utvářejí podobu rodiny, kterou označuje za rodinu funkční, jedná se o funkce:

1. Uspokojování *základních, primárních potřeb dítěte v raném stadiu jeho života* – jedná se o uspokojování biopsychických potřeb, jako je jídlo, pití, spánek, pohyb, hygiena apod., ale spadají sem i psychické potřeby, jako je láska, bezpečí, přiměřené množství a intenzita podnětů. Dítě si na toto prostředí velmi rychle navykne, touží se v něm projevovat a cítí se v něm být doma.
2. Druhou funkci nazývá Helus jako *potřebu organické přináležitosti dítěte*, kdy dítě potřebuje domov a mít svého člověka, se kterým se identifikuje, ať už se jedná o matku či otce. Dítě se s plnou důvěrou vkládá do péče rodičů a potažmo do celého rodinného dění. Tato důvěřivost bez obav a zábran je základ pro vytváření bazální životní jistoty, přičemž pro dítě představuje povědomí o tom, že patří do spolehlivých a láskyplných mezilidských vztahů. Helus zdůrazňuje, že toto povědomí je základem

touhy a potřeby integrovat se mezi lidi, projevovat se vůči nim a vyvíjet se do lidského prostředí.

3. Poskytnutí *akčního prostoru, tedy prostoru pro aktivní projev dítěte a činnou seberealizaci* je další funkcí rodiny podle Heluse. Dítě si díky tomu osvojuje vědomí sebe sama jako subjektu a aktéra událostí, díky kterým se skrze svoje jednání sbližuje s lidmi a potažmo s celým světem, čímž obohacuje život nejen svůj, ale také život druhých.
4. Čtvrtou funkci rodina plní tím, že *pozvolna uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení*. Jedná se o přístroje, zařízení domácnosti apod., které se dítě učí chápat jako hodnoty, které pro členy domácnosti něco znamenají, a proto je s nimi potřeba pracovat podle určitých pravidel. V dítěti rodina kultivuje jeho vztah k předmětnému a hmotnému světu.
5. Rodina poskytuje dítěti *počáteční prožitek sebe sama jako chlapce/dívky*, čemuž napomáhají vzory matky a otce, případně dalších rodinných příslušníků.
6. *Bezprostředně působící vzory a příklady*, které rodina poskytuje dítěti, vedou dítě k tomu, že se učí vcítovat do druhých lidí v nejrůznějších situacích, napodobuje jejich jednání a učí se vidět v druhém člověku osobnost. Dítě dostává příležitost učit se vcítit do druhých a chápat jejich jednání.
7. *Rodina v dítěti rozvíjí a upevňuje vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty*, jako něčeho, co neodmyslitelně patří k životu.
8. Osmou funkcí, kterou rodina vůči dítěti plní, je, že *mu poskytuje příležitost vejít do mezigeneračních vztahů*. Dítě se tím učí chápat lidi různého věku či různého postavení, tím, že je včleněno do vztahů s rodiči, prarodiči, sourozenci a dalšími příbuznými či známými.
9. Díky výše zmíněným vztahům se dítěti dostává *představy o širším okolí, o společnosti a potažmo o celém světě*.
10. Poslední funkcí, kterou rodina plní, je poskytnutí jakéhosi *útočiště v momentech, kdy se dítě setkává s nezdary, neúspěchy a obavami*. Dítě získává vědomí, že se může svěřit, bude vyslechnuto a dostane se mu pomoci (Helus, 2015, s. 219).

Zdravý vývoj dítěte a jeho následnou socializaci ovlivňuje právě realizace základních funkcí rodiny, které jsou popsány výše (Helus, 2007). Nutno podotknout, že snad každá

rodina si občas prochází jistými problémy, které musí zvládnout, ale proto ji nemusíme hned označit za nefunkční. Za alarmující jsou považovány rodiny, které se ze svých problémů nedokážou nikdy úplně vymanit a rodiče nejsou schopni dlouhodobě plnit své funkce, což má nepochybně významný vliv na jejich děti. V momentě, kdy rodina své funkce dlouhodobě neplní a je tedy označena za rodinu nefunkční, má to nepochybně neblahý vliv na vývoj dítěte a potažmo na jeho celý následný život. Problematice dysfunkčních a afunkčních rodin se věnuje následující podkapitola.

1.2 Dysfunkční a afunkční rodina

Drtivá většina dětí z dětských domovů pochází právě z prostředí dysfunkčních a afunkčních rodin. Jedná se o takové rodiny, které mohou vážně ohrožovat zdravý vývoj dítěte, právě tím, že rodiče nejsou schopni naplňovat jeho základní potřeby a neplní své funkce, které jsou pro dítě a jeho vývoj důležité. Helus (2015) za dysfunkční rodinu označuje například rodiny zatížené alkoholismem, rodiny potýkající se s vleknoucími se krizemi, nebo rodiny s podprůměrným příjmem tísnící se v nevyhovujícím prostředí. Výskyt sociálně patologických jevů, jako je právě Helusem zmíněný alkoholismus a potažmo i jiné závislostní chování, jsou jistě tím nejzávažnějším důvodem, proč rodinu označíme za dysfunkční. Autorka se oproti tomu ale domnívá, že i v rodině se skromnými ekonomickými příjmy mohou být vztahy pevné a nenarušené a nemusíme tuto rodinu nutně označovat za dysfunkční, jako ji definoval Helus.

Jinou definici dysfunkční rodiny uvádí Sobotková (2007), ta říká, že *„jde o rodinu, v níž jeden nebo více členů produkují maladaptivní, nezdravé chování“* (Sobotková, 2007, s. 35). Dle ní se tyto rodiny vykazují charakteristikami, jako je například nejasná komunikace, nejasná pravidla, chybějící hranice mezi členy rodiny a popírání a neřešení problémů. Řezáč (1998) uvádí, že pakliže rodina neplní své funkce, *„zůstává rodinou pouze v právním či administrativním smyslu, nikoliv v dimenzi psychologické. Mluvíme pak tedy o rodině deprivující, o rodině s nedostatečnou péčí či prostě o rodině nedostatečně fungující“* (Řezáč, 1998, s. 203). Dysfunkční rodinou tedy myslíme rodinu, jejíž funkce jsou dlouhodobě narušeny či nejsou plněny dostatečně a jelikož rodina nedokáže situaci sama zvládnout, je nutný zásah vnější instituce (Helus, 2015). Afunkční rodina je dle Krause *„rodina, která nezvládá plnit základní funkce, je vnitřně rozkládána a je zde narušován i socializační vývoj dítěte“* (Kraus, 2014, s. 80). Podle Matějčka (1992) je afunkční rodina označení pro rodinu, která neplní vůči dítěti svůj účel a dítě je vysloveně ohrožováno. Příkladem jsou rodiny, kde

se vyskytují různé patologické projevy a kde nezájem o dítě přeroste až v nevraživý či nenávislný postoj vůči němu. V této situaci je nutné hledat řešení mimo tuto rodinu a zpravidla bývají tyto děti umístovány do dětských domovů či do jiných zařízení náhradní rodinné péče (Matějček, 1992). Důvodů, proč rodiče nezvládají plnit své funkce vůči dítěti, je nepřeberné množství, Dunovský (1986) příčiny takového chování vymezuje do tří kategorií:

- a. Rodiče se o dítě/děti starat nemohou – tato situace může být ovlivněna okolními vlivy, jako je například válka, přírodní katastrofy, nezaměstnanost nebo vlivem úmrtí jednoho z rodičů. Nejedná se tedy o neplnění svých funkcí z důvodu nezájmu o dítě, nýbrž o jejich momentální indispozici.
- b. Druhou kategorií příčin je neschopnost se o své dítě/děti starat, do takové situace se často dostávají jedinci příliš mladí, nezralí nebo se neumí vyrovnat s novou životní situací, chybu tedy můžeme vidět v jednotlivcích. Tito jedinci nejsou schopni zabezpečit dítěti jeho přiměřený zdravý vývoj a jeho základní potřeby.
- c. Posledním třetím důvodem, proč se rodiče nezvládají starost o dítě/děti, je, že jednoduše nechtějí. Příčin může být hned několik, od psychického onemocnění až po vyskytující se sociálně patologické chování u rodičů. Tyto osoby se odmítají o své děti starat, neposkytují mu žádnou nebo velmi omezenou péči a upřednostňují své potřeby před potřebami dětí (Dunovský, 1986).

Rodiče by měli být pro své dítě nepochybně jakýmsi ochráncem, oporou a také vzorem. Bohužel ne každý je toho schopný, a ne každý disponuje předpoklady k tomu, aby byl dobrým rodičem. Ne vždy svou roli rodiče zvládají, a i přes veškeré své snahy neustále a opakovaně selhávají. Ať už jsou důvody jejich jednání jakékoliv, vždycky je potřeba myslet na blaho dítěte a pakliže na něj nemyslí sami rodiče, přebírá tuto zodpovědnost stát v podobě ústavní výchovy či jiné formy náhradní rodinné péče. Protože trůfám si tvrdit, že i ústavní výchova je stále lepší než prostředí patologické, ohrožující a prostředí bez lásky a pocitu bezpečí.

1.3 Následky dysfunkční a afunkční rodiny

K tomu, aby se dítě mohlo zdravě vyvíjet, je zapotřebí, aby byl pro něj vytvořen bezpečný prostor, kde k vývoji dochází. Aby byl totiž jeho rozvoj vůbec možný, musí být splněny určité předpoklady a podmínky, bez kterých se zdravý vývoj dítěte neobejde. Přičemž poruchy rodiny a neuspokojování potřeb dítěte mají největší vliv právě na dítě samotné. Gjurovičová

a kolektiv (2000) se této problematice věnují a popisují, jaký negativní dopad mohou mít tyto skutečnosti na fyzické i psychické zdraví dítěte. Autoři uvádí několik poruch fyzického zdraví, které se mohou u dětí z takto nefunkčních rodin objevovat. Jedná se například o nedostatečnou hygienu, neposkytnutí zdravotní péče, podvýživu či zanedbávání a týrání. V momentě, kdy je tímto dítě ohrožováno delší dobu, může docházet k dlouhodobějším a vážnějším zdravotním problémům, jako jsou například neustálé bolesti hlavy, pomočování, narušení komunikačních schopností či mentální anorexie.

Co se týče poruch psychického zdraví, autoři nejčastěji uvádějí poruchy chování, kam bychom mohli zařadit například lhavost nebo krádeže. Vlivem toho se u dětí může rozvíjet agrese, velmi často mají problémy ve škole, jsou hyperaktivní anebo naopak velmi plaché. U těchto dětí se také objevuje asociální chování, jako je alkoholismus, vandalismus či kouření nebo jiná drogová závislost. Autoři uvádějí, že ohrožení těchto dětí sociálně patologickými jevy je velmi vysoké a zmiňují také fakt, že pakliže je jejich psychické zdraví takto narušeno, nemůžeme u nich vyloučit ani sebevražedné pokusy či dokonané sebevraždy (Gjurovičová a kolektiv, 2000). Dunovský (1986) vymezuje následky poruch funkcí rodiny na zdraví dítěte velmi podobně:

- 1) *„Narušování fyzického zdraví – autor do této skupiny řadí aktivní (během těhotenství matky – nikotinismus, týrání a zneužívání, fyzické přetěžování dětí a jiné) a pasivní (zanedbávání, nedostatečná hygiena, podvýživa a další) poruchy rodiny a také psychosomatické nemoci (koktání, bolesti hlavy, bolesti břicha, enuréza či enkopréza)*
- 2) *Narušování psychického zdraví – do této skupiny autor řadí poruchy komunikace, agrese, školní obtíže – neklid, sociální izolace, hyperaktivitu, psychickou deprivaci, psychickou subdeprivaci, poruchy chování, asociální chování (předčasnou sexuální aktivitu, vandalismus, gamblerství, delikvenci či kriminalitu) a v neposlední řadě sebevražedné pokusy a sebevraždy“ (Dunovský, 1986, s. 30).*

Z výše zmíněného tedy vyplývá, že skutečně ohrožení dítěte a jeho vývoje v dysfunkčních a afunkčních rodinách je velmi vysoké a vážné a je zapotřebí tuto situaci co nejdříve řešit, aby se dítěti co nejdříve dostalo dostatečné péče a jeho další vývoj mohl probíhat tím správným směrem. Děti, které jsou jakkoliv ohroženy na svém vývoji, se velmi často dostávají do ústavní výchovy, kterou popisuje následující kapitola.

2 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA A ÚSTAVNÍ PÉČE V ČR

Ústavní péče je poměrně široký pojem, který v sobě zahrnuje různé typy zařízení, a to jak v oblasti zdravotnické, školní, tak i sociální. Mohlo by se zdát, že pojmy ústavní výchova a ústavní péče jsou si synonymy, ale není tomu tak. Podle Sychrové (2014) se ústavní výchova používá mnohem častěji ve spojitosti s péčí, která je zaměřená na dítě. Ústavní péči bychom mohli chápat jako jakýsi zastřešující pojem k ústavní výchově. Škoviera (2007) rozdíl pojmů vymezuje takto:

- *Péči* charakterizuje jako jednosměrnou aktivitu, kdy je objekt převážně pasivní a jedná se o vztah závislého a nezávislého jedince. Pečovatel se zaměřuje především na biologické potřeby a jeho péče v sobě nemá rozměr osobního růstu jedince.

- Oproti tomu *výchovu* definuje jako oboustrannou aktivitu, kdy nezávislý vztah umožňuje naplňovat humanistické cíle výchovy a vychovatelova výchova má na rozdíl od péče i potenciál osobnostního růstu. Výchova zabezpečuje zejména psychologické a sociální potřeby (Škoviera, 2007).

2.1 Specifika ústavní výchovy

Ústavní výchova je jednou z forem náhradní výchovy, přičemž k jejímu nařízení se přistupuje podle zákona tehdy, jestliže je „*výchova dítěte vážně ohrožena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte nemohou nebo nechtějí zabezpečit výchovu dítěte*“ (zákon o rodině č. 210/1998 Sb.). Před samotným nařízením ústavní výchovy je ale zapotřebí nejdříve prozkoumat, zda výchovu dítěte nelze zabezpečit jiným způsobem, protože pobyt dítěte v institucionální péči je až krajním řešením a náhradní rodinná péče má před ní pochopitelně přednost. Soud je nejdříve povinen prozkoumat všechny možnosti, tj. svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby, než je rodič, pěstounskou péči či zařazení dítěte do osvojení. Sychrová (2014) v souvislosti s touto problematikou upozorňuje na jednu z podstatných změn filozofie přístupu k ohroženým dětem. Uvádí, že „*ústavní výchova je v dnešní době chápána jako pomoc dítěti a rodině v nouzi nikoli jako vyřešení dané situace*“ (Sychrová, 2014, s. 159). Autorka uvádí, že umístění některých dětí do náhradní rodinné péče bývá často obtížné, a proto se pobyt v ústavním zařízení jeví jako nejlepším řešením. Autor Janský (2004) nepovažuje ústavní výchovu sice za optimální, nicméně za často jediné možné řešení v souvislosti s ochranou dítěte (Janský, 2004).

A i přesto, že se v současné době stále častěji setkáváme s názorovou neshodou odborníků i laické veřejnosti o existenci dětských domovů, o jejich potřebě v systému péče o ohrožené děti není pochyb. Autorka práce se domnívá, že jsou stále velmi potřebné a v některých případech nezastupitelné, nicméně jejich charakter by měl stále sloužit pouze jako přechodný institut. Dítě by nemělo v ústavním zařízení pobývat déle, než je nezbytně nutné. Matoušek (1999) popisuje ústav jako „*do jisté míry světem pro sebe, ostrovem soběstačného řádu, v němž je život omezenější a předvídatelnější než v okolním sociálním prostředí*“ (Matoušek, 1999, s. 19) a vymezuje tři hlavní funkce ústavů:

- a. *Podpora a péče* – touto funkcí se vyznačují především zařízení, která poskytují náhradu nefunkční nebo chybějící rodiny. Patří sem zejména kojenecké ústavy, dětské domovy, ale dále také ústavy pro svobodné matky, domovy důchodců a další. Ve všech těchto zařízeních je klientům poskytováno chybějící zázemí či péče, bez kterých se nemůžou obejít. Matoušek zdůrazňuje, že v momentě, kdy by tato zařízení neexistovala, tak by kvalita života jejich klientů byla velmi nízká, ba dokonce by nebyli schopni v běžných podmínkách přežít.
- b. Druhou funkcí je *léčba, výchova a resocializace* – tuto funkci zastřešují především nemocnice, léčebny, zařízení pro rizikovou mládež apod. a především se v nich usiluje o změnu původního stavu klienta.
- c. Ve věznicích a například v psychiatrických zařízeních je zajišťováno především *omezení, vyloučení a represe*. Tato zařízení a plnění jejich funkcí je nezastupitelné v rámci ochrany společnosti (Matoušek, 1999, s. 22).

Matoušek (1999) ve své publikaci také zmiňuje hypotézu, že každý ústav je nositelem všech výše zmíněných funkcí, s čímž autorka práce musí souhlasit. (Matoušek, 1999). Například dětský domov, který je tématem této diplomové práce, má nepochybně primární funkci výchovnou, vedle toho se má dítě také zotavit z jeho nelehké životní situace a zároveň v zařízení pociťuje podporu jak vztahovou, tak ve smyslu obživy. Nemůžeme ale opomenout, že určité omezení v dětském domově také najdeme. Dítě nemůže zařízení opustit bez svolení personálu a do jisté míry je režimem omezováno.

2.2 Dětské domovy v České republice

Nutno podotknout, že do zařízení pro výkon ústavní péče nespádají pouze dětské domovy, ale můžeme sem zařadit i další instituce, které dětem zajišťují jinou formu péče a

výchovy. Nicméně předmětem diplomové práce jsou konkrétně dětské domovy, a proto se práce zaměřuje pouze na ně. Dětské domovy spadají v České republice pod resort Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, přičemž zajišťují péči výchovnou, sociální a hmotnou. Do dětského domova se děti dostávají pouze na základě rozhodnutí soudu. Nedílnou a velmi zásadní součástí je prostudování osobní dokumentace dítěte. Zde bychom mohli narazit na problém, který nastal v důsledku legislativních změn. Jestliže dítě přichází do dětského domova z diagnostického ústavu, jeho situace je vcelku přehledná, jelikož vychovatel získává komplexní diagnostickou zprávu, která v sobě zahrnuje i doporučení další individuální práce s dítětem. Jestliže ale dítě přichází přímo z rodinného prostředí, vychovatel má k dispozici pouze zprávu od sociální pracovnice, komplexní diagnostika dítěte a doporučení dalšího postupu tedy chybí. Zákon sice dovoluje komplexní vyšetření diagnostickým ústavem provést dodatečně (zákon č. 109/2002 Sb.), nicméně jedná se o komplikaci, protože v některých případech může dojít k prodloužení, což nepochybně komplikuje další výchovnou práci s dítětem.

Podle Vocilky (1999) můžeme dětské domovy rozdělit na dva typy, a to internátního a rodinného typu. Dětské domovy internátního typu jsou určeny ke krátkodobým pobytům, tedy k pobytům maximálně na dva roky. Již z názvu vyplývá, že se jedná o jakési náhradní řešení, které sice „poskytuje péči a výchovu, ale nevytváří iluzi skutečného domova“ (Škoviera, 2007, s. 115). Škoviera (2007) uvádí, že internátní model dětského domova svým prostorovým řešením nepodporuje blízkost vztahů mezi dítětem a vychovatelem. Vychovatel není totiž tak úplně součástí skupiny. Má svou vlastní kancelář, své vlastní sociální zařízení včetně sprchy, někdy disponuje i vlastní kuchyňkou. Zároveň ale uvádí, že jako přechodný institut je daleko vhodnější než prostředí s vyšším stupněm emocionality a intimity (Škoviera, 2007). Dětské domovy internátního typu se postupně začaly transformovat na dětské domovy rodinného typu, které byly shledány jako vhodnější, jelikož se daleko více přibližují rodinné atmosféře. Děti jsou zde rozděleny do několika dětských skupin, které jsou různorodé, co se věku a pohlaví týče (Langmeier, Matějček, 2011). Každá výchovná skupina obývá svůj prostor podobný bytu v rámci ústavu, přičemž každá skupina má zhruba osm až deset členů. Platí, že sourozenci jsou zařazováni do stejné výchovné skupiny.

Výchova dětí v rámci ústavu se tak daleko více přiblížila výchově v rodině, protože prostředí, ve kterém děti pobývají, vytváří přirozenější podmínky. Děti se v rámci skupiny mohou učit běžným činnostem a zároveň se podílejí na chodu domácnosti. Ke každé dětské skupině náleží až tři vychovatelé, kteří se u dětí střídají, přičemž v ideálním případě by mělo

být zastoupeno jak mužské, tak ženské pohlaví. Prostředí dětských skupin dává vychovatelům možnost daleko lépe reagovat na potřeby dětí a zároveň uplatňovat individuální přístup k nim. Nicméně platí, že ústavní zařízení by nemělo suplovat původní rodinu, dětský domov není rodina v pravém slova smyslu. Každá rodinná skupina může hospodařit se svým rozpočtem, ve kterém je zahrnuto:

- *stravování, ubytování a ošacení,*
- *učební pomůcky a potřeby,*
- *úhrady nezbytně nutných nákladů na vzdělání a na dopravu do místa školy,*
- *úhrada nákladů za zdravotní služby a léčiva,*
- *kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých z dětského domova*

(Zákon č. 109/2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních)

Je potřeba zmínit, že každé prostředí definují dva aspekty – materiální, věcná či prostorová stránka a osobnostně vztahová neboli sociálně psychická stránka prostředí. Materiální stránka prostředí vymezuje prostředí z hlediska vybavenosti. Podle Škoviery (2007) se ukazuje, že rodinné prostředí dětského domova podporuje vzájemnou blízkost mezi členy, to znamená mezi dětmi a vychovatelem. Autor dále uvádí, že blízký vztah vychovatele a dítěte umožňuje dítěti daleko lépe uspokojovat jeho psychické potřeby (Škoviera, 2007). Což je také důvod, proč se prosadila myšlenka dětského domova rodinného modelu. Druhým aspektem prostředí je osobnostně vztahová stránka, která je dána lidmi, kteří se v tom konkrétním prostředí nacházejí, jejich strukturou a také vzájemnými vztahy (Kraus, Poláčková, 2001). Osobnostně vztahová neboli sociálně psychická stránka prostředí velmi významně souvisí s formálností onoho prostředí, přičemž formálnost vychází z legislativních norem, které organizují vnitřní život dětského domova. Škoviera (2007) zde upozorňuje na fakt, že nejdůležitější je vždy vztah dítěte a vychovatele, přičemž prostředí a organizace by měly být vždy takové, aby tento vztah podporovaly. Kvalitní hluboké vztahy mezi dětmi samotnými a mezi dětmi a vychovateli je totiž to, díky čemu můžeme rozvíjet nejen osobnost dítěte, ale i osobnost vychovatele (Škoviera, 2007).

O děti v dětském domově pečují pedagogičtí i nepedagogičtí pracovníci. Pedagogickým pracovníkem je ten, který vykonává přímou výchovnou činnost dětí, tedy vychovatel. Jak již bylo zmíněno výše, každá skupina má své kmenové vychovatele, a právě s nimi tráví nejvíce

času. Vedle denních vychovatelů, kteří se střídají ve směnném režimu, působí v dětských domovech také noční pracovníci. Co se týká nepedagogických pracovníků v rámci ústavní péče, děti se například dostávají do kontaktu se sociálním pracovníkem či psychologem, přičemž i u nich je velmi zásadní navázání pozitivního vztahu s dítětem. Výchova v rodinných skupinách je organizována tak, aby respektovala individualitu každého dítěte, přičemž požadavky na výkon a chování dítěte jsou v souladu s jeho aktuálním věkem, dosaženým stupněm rozvoje a jeho aktuálními možnostmi (Čáp, 2001).

V rámci dětského domova se vychovatelé snaží o nabídku pravidelných i příležitostných aktivit, kdy se ale daleko větší důraz klade na zapojení dítěte do zájmových činností v jiných organizacích. Čímž se snaží o to, aby děti z dětských domovů trávily volný čas obdobně jako děti žijící ve funkčních rodinách. Zároveň se díky tomu mají děti možnost integrovat do vrstevnických vztahů, což má nepochybně zásadní vliv na jejich socializaci (Pávková, 2008). Každý dětský domov se řídí vnitřními pravidly, která jsou povinni všichni dodržovat. Dětem režim dává jasné hranice, což je předpoklad pro to, aby se v prostředí dětského domova cítily bezpečně. Vnitřní řád domova vymezuje režim dne, ze kterého vychází organizace výchovných a vzdělávacích činností (Bendl, 2015). Jelikož děti dochází do běžných škol, které jsou mimo areál dětského domova, výchovná činnost je zaměřena na dobu před odchodem do školy a po návratu ze školy. Výchova mimo vyučování se u dětí školou povinných nejčastěji zaměřuje na přípravu na vyučování. U většiny těchto dětí je typická školní zanedbanost, kdy jim mnohdy chybí dostatečná motivace ke školní práci, nedokážou se učit a vyznačují se velkými mezerami v základních vědomostech, což je pro ně překážkou v dalším osvojování si navazujících vědomostí. Bendl (2015) uvádí, že velmi podobně jsou na tom se sebeobslužnými návyky. Dětem velmi často chybí hygienické návyky, neumí udržovat pořádek a neumí pečovat o osobní věci (Bendl, 2015). Vychovatelé se v rámci výchovy mimo vyučování snaží děti vést k tomu, aby si tyto dovednosti a návyky osvojily a byly co nejvíce připraveny na reálný život po odchodu z dětského domova.

Co se týká propuštění dítěte z dětského domova, to probíhá na základě několika důvodů, které upravuje zákon, může se jednat o:

- *zrušení ústavní výchovy,*
- *nenářízení ústavní výchovy,*
- *ukončení ústavní výchovy v 18 letech věku, v případě prodloužení v 19 letech věku,*

- ukončení dobrovolného pobytu, kdy podmínkou je příprava na povolání nejdéle do 26 let

(Zákon č. 109/2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních).

Děti jsou již v době dospívání připravovány na odchod z dětského domova a na svobodný samostatný život. Nicméně dětským domovům je velmi často přisuzována nedostatečná připravenost dětí na samostatný život. Této problematice se věnuje celá jedna kapitola této diplomové práce.

2.3 Dětský domov versus rodinná výchova

Odlišnosti v sociálních zkušenostech, které můžeme spatřovat mezi dětmi vyrůstajícími v běžné biologické rodině a mezi dětmi vyrůstajícími v ústavním zařízení, je nepřeberné množství. První a velmi zásadní odlišnost je ta, že rodina se značí *vztahy na celý život* (Kovařík a kolektiv, 2004). Citové vztahy s rodinnými příslušníky jsou trvalé a pevné, v ideálním případě. Ale i v momentě, kdy se z nějakých důvodů vazby přetrhají, stále je tam vědomí toho, že se mají na koho obrátit, když bude nejhůř a že jim bude poskytnuta pomoc a podpora. Děti vyrůstající v dětském domově takovou možnost mnohdy nemají. Vztah, který si vytvoří se svým kmenovým vychovatelem, může být sice velmi silný, nicméně zcela přirozeně se po odchodu z dětského domova vazby postupně přetrhají. A vztahy s jeho biologickými rodiči či sourozenci jsou buďto narušené, nebo nefungují vůbec.

Další a neméně zásadní odlišností je fakt, že dítě vyrůstající v biologické rodině má *možnost se setkávat s nejrůznějšími sociálními vzory a modely*. Kromě členů rodiny může poznávat ostatní jedince z řad známých a přátel rodiny, kdy může reflektovat jejich chování, myšlenky, záliby a nápady (Kovařík a kolektiv, 2004). Oproti tomu děti z dětského domova poznávají pouze vzor vychovatele ve vztahu k sobě samému. Vzor matky či otce u dětí z dětských domovů zcela chybí, což může být problémem v jejich vlastním budoucím otcovství či mateřství.

Třetí odlišností, kterou u těchto dvou skupin dětí spatřujeme, je to, že v dobré rodině je *dítě bezpodmínečně přijato a akceptováno, bez ohledu na jeho výkony či zásluhy* (Kovařík a kolektiv, 2004). V dětském domově jsou děti hodnoceny podle toho, zda se chovají tak, jak mají, či nikoliv. S tím souvisí odlišnost v podobě *naprogramovanosti ústavní výchovy*, ve smyslu toho, že využívá mechanismy odměn a trestů a kontroly zvenčí. Vychovatelé užívají

spíše výchovu jednostrannou směřující od vychovatele k dítěti. V rodinném prostředí se ve větší míře vyskytuje výchova vzájemná a oboustranná. Kovařík zmiňuje, že velkým rozdílem je také to, že v rodině se více uplatňuje odpuštění bez jakéhokoliv odčinění a daleko více se odměňuje i samotná snaha dítěte (Kovařík a kolektiv, 2004), obdobně hodnotí situaci Matějček, který uvádí, že „v rodině se dávají odměny bez zásluhy a odpouští se bez odčinění“ (Matějček, 1992, s. 33).

Pátou odlišností mezi výchovou v dětském domově a výchovou v rodinném prostředí je fakt, že rodina je *společenstvím v čase, prostoru a prožitcích*. Osobní problémy, starosti, ale i radosti se týkají všech členů rodiny. Společně plánují, řeší konflikty, ale i sdílí společné zážitky (Kovařík a kolektiv, 2004).

Předposlední odlišností, kterou je potřeba zmínit, jsou *rozdíly v životních zkušenostech*. Vágnerová (2012) uvádí, že zkušenosti, které děti získají v dětském domově, se liší od zkušeností, které získávají děti vyrůstající v biologické rodině. Děti z dětského domova mívají velmi často problém nést odpovědnost za svůj vlastní život, z ústavní výchovy byly zvyklé, že se o ně postarají, že za ně problémovou situaci někdo vyřeší. Za branami dětského domova pro ně řešit nové situace, přizpůsobit se proměnlivým podmínkám ve společnosti, může být velmi obtížné (Vágnerová, 2012).

A poslední odlišnost, kterou práce zmiňuje, je, že v rodině je kladen *důraz na vnitřní kontrolu, rozvoj vnitřních zábran a zvnitřněného svědomí*, díky kterému dítě rozeznává, co je dobré a co je špatné. Děti v dětském domově často dodržují pravidla instituce pouze za přítomnosti vychovatele nebo s vědomím toho, že by následoval trest. Můžeme tedy konstatovat, že instituce děti vede spíše k účelovému chování, a proto se velmi často stává, že v budoucím životě sociálně selhávají (Kovařík a kolektiv, 2004). Je samozřejmě potřeba říct, že každé dítě je individuální a to, co platí u jednoho, nemusí platit u druhého. Proto je s těmito odlišnostmi autorka diplomové práce poněkud opatrná a je si vědoma toho, že nejsou zcela univerzální. I dítě vyrůstající v dětském domově může vést velmi spořádaný život a nemusí vůbec docházet k sociálnímu selhání. A naopak i dítě, které vyrůstá ve své biologické rodině může mít v budoucnu celou řadu problémů, se kterými se bude muset vypořádávat.

Velkým nedostatkem ústavní výchovy je kontakt dítěte s jeho vlastní biologickou rodinou, což v těchto odlišnostech hraje svou velkou roli. Je to ovšem velmi individuální, jelikož ne všechny děti by měly být v kontaktu se svou původní rodinou anebo dokonce vráceny do původní rodiny, protože někdy rodiny nejsou schopné dítěti poskytnout bezpečné

a relativně podnětné prostředí pro jeho zdravý vývoj. Matoušek a Pazlarová (2010) ve své publikaci uvádí, že největší roli hraje čas – čím déle je dítě ze své původní rodiny pryč, tím více klesá pravděpodobnost jeho návratu. Vztahy mezi dítětem a jeho rodiči se postupně více a více uvolňují. Nicméně stále platí, že ve většině případech je kontakt dítěte s původním prostředím žádoucí. Pro dítě, z hlediska jeho sebepojetí, je důležitá akceptace své původní rodiny.

3 DEPRIVACE DĚTÍ VYRŮSTAJÍCÍCH V DĚTSKÝCH DOMOVECH

I v dnešním moderním světě je stále mnoho dětí, které jsou vystaveny psychické deprivaci, která výrazně ovlivňuje jejich zdravý vývoj. Děti, které dlouhodobě vyrůstají v ústavu a kterým není možné umožnit jinou formu náhradní rodinné péče, jsou tomuto riziku vystaveny ještě o něco více. Vágnerová (2002) definuje deprivaci jako „stav, kdy některá z objektivně vnímaných potřeb, biologických i psychických není uspokojována v dostatečné míře, přiměřeným způsobem a po dostatečně dlouhou dobu“ (Vágnerová, 2002, s. 36).

Úkolem institucí, kam jsou děti umisťovány, je mimo jiné také předcházení rozvoji negativních projevů v chování dítěte a narušení jeho zdravého vývoje. Vlivem životních událostí, kterými si děti v dětských domovech za svůj dosavadní život prošly, se nelze zcela vyhnout citové deprivaci těchto dětí a jejich celkovému psychickému strádání. Langmeier a Matějček (2011) uvádí, že čím mladší dítě je a čím déle deprivace trvá, tím menší má dítě naději na odstranění následků tohoto jevu (Langmeier, Matějček, 2011). Vedle biologických potřeb, které musí být uspokojeny, aby dítě přežilo, existují i psychické potřeby, které jsou podstatné pro rozvoj psychicky zdravé osobnosti. Jestliže nejsou uspokojovány psychické potřeby dítěte, dítě nebude mít možnost se vyvíjet v psychicky zdravou a zdatnou osobnost (Matějček, 2015). Matějček vymezil psychické potřeby takto:

1. „Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů – uspokojení této potřeby umožňuje organismu, aby se naladil na určitou úroveň aktivity, tzn. jedinec se nebude ani nudit, ani nebude podněty přetěžován,
2. Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech – naplnění této potřeby jedinci umožňuje, aby se z podnětů, které prostřednictvím smyslů vnímá, staly zkušenosti a poznatky. Jedná se o základní potřebu umožňující učení, jelikož kdyby jedinec vnímal dění okolo sebe pouze jako náhodné, nikdy by se nemohl ničemu naučit,
3. Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů – jedná se o vztah k matce, k osobám prvotních vychovatelů. Uspokojení této potřeby přináší jedinci (dítěti) pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní uspořádání jedincovy osobnosti,
4. Potřeba identity a společenského uplatnění – díky uspokojení této potřeby jedinec disponuje zdravým vědomím vlastního já, což je podmínkou pro to, aby si jedinec mohl osvojit společenské role a stanovit si hodnotné cíle,

5. *Potřeba otevřené budoucnosti, životní perspektivy* – naplnění této potřeby dává jedinci rozpětí mezi otevřeností a uzavřeností osudu, mezi nadějí a beznadějí (Matějček, 2015, s. 37).

Při dlouhodobém neuspokojování těchto psychických potřeb nebude jedinec schopný se přizpůsobit takovým situacím, které jsou ve společnosti běžné. Matoušek (2015) uvádí, že jeho chování bude zvláštní a bude se chovat deprimovaně až asociálně (Matoušek, 2015). Deprivace se může projevovat v mnoha oblastech chování a prožívání jedince, v jeho komunikaci, v sociálních vztazích a mimo jiné také v jeho sebepojetí. Reakce deprimovaných dětí jsou často nápadnější až neadekvátní. Mají větší tendenci reagovat zlostně a výbušně, což je následkem jejich celkové nepohody a psychického napětí. Nicméně následky deprivace jsou různé a na každé dítě působí deprivace odlišně. Jak zmiňuje Vágnerová (2002), záleží na tom, jak jsou geneticky disponovány a jaká je jejich primární zkušenost. (Vágnerová, 2002).

3.1 Podmínky deprivace

Autoři Langmeier a Matějček (2011) sestavili klasifikaci všech přirozených situací, které můžeme považovat za významné zdroje deprivace, přičemž podmínky deprivace rozdělili do třech oblastí:

- a. *Zevní podmínky*, kam autoři zařadili úplnou kolektivní péči, částečnou kolektivní péči, deprivaci v rodině, deprivaci v širším společenském prostředí a také mimořádné životní situace,
- b. *Společenské podmínky*, kam spadá kultura a deprivace, společenský vývoj a deprivace, transkulturální pohled na psychickou deprivaci,
- c. *Vnitřní podmínky deprivace*, autoři do této oblasti řadí vývojové podmínky, konstituční rozdíly, rozdíly podle pohlaví a také patologické rozdíly (Langmeier, Matějček, 2011).

Dle autorů existuje mnoho podmínek deprivace, přičemž všechny jsou nepochybně velmi důležité a v životě jedince hrají zásadní roli. Pro účely diplomové práce jsou ale přiblíženy pouze ty, které by se mohly týkat jedinců vyrůstajících v dětském domově. První z těchto podmínek týkající se jedinců, kteří jsou předmětem této práce, je *úplná kolektivní péče*, přičemž úplnou kolektivní péčí se rozumí ústavy, tedy i dětské domovy, kde má vychovatel na starost výchovu několika dětí najednou. Výše zmínění autoři uvádí, že dle výzkumů, které se věnovaly vývoji dětí v ústavu, vychází, že z hlediska výchovného prostředí má ústav

nejvíce nevýhod u dětí od 3 do 5 let věku. Z těchto tvrzení vyplývá, že děti, které jsou v ústavu vychovávány již od útlého věku mají daleko větší následky než děti, které jsou do ústavu umístěny ve školním věku. Dále autoři uvádí, že porovnání vývoje dětí vyrůstajících v běžné rodině s dětmi vyrůstajících v ústavu skoro vždy potvrzuje, že horší vývoj (po stránce intelektové, charakterové i emoční) mají děti v ústavní péči (Langmeier, Matějček, 2011). Na základě výzkumů bylo zjištěno, že až 30 % dětí vyrůstajících v ústavu již od raného věku a po delší časový interval je ale zcela psychicky nedotčeno a vcelku dobře přizpůsobeno. Vezmeme-li v potaz vývojový kvocient u průměrného ústavního dítěte, je to zhruba hodnota 108, což je stále pod průměrem dětí z rodin, které mají tento kvocient 120 (Langmeier, Matějček, 2011). Zároveň autoři uvádí, že není absolutně platné tvrzení, že děti z ústavů mají poškozen vývoj zejména v oblasti řeči a sociálního chování. Úroveň těchto oblastí se mění věkem a také s možností učení. Co se týká poruch a vývojových opoždění u dětí vyrůstajících v ústavu, byla prokázána možnost značné nápravy. V etiologii poruch u dětí z ústavního prostředí hraje velkou roli nedostatečný osobní vztah mezi dítětem a jeho vychovatelem. Autoři přikládají význam rozmanitým životním podmínkám v jednotlivých ústavech a nedostatečné sensorické stimulaci (Langmeier, Matějček, 2011).

Druhou, velmi zásadní podmínkou u dětí vyrůstajících v dětských domovech jsou *vývojové podmínky*. Dítě, které si nevytvořilo specifickou závislost k mateřské osobě, se dle autorů Langmeiera a Matějčka zdá být trvale poškozeno ve schopnosti utvářet si vztahy s lidmi a potažmo k celé společnosti (Langmeier, Matějček, 2011). Po třetím roce věku dochází u dítěte k větší rozmanitosti sociálních vztahů a jeho potřeby jistoty a bezpečí mu nesaturuje již pouze mateřská osoba, ale celá rodina. A i když je dítě kolem šestého věku částečně samostatné a je schopno se na nějakou dobu odloučit od své rodiny a navazovat nové vztahy, dlouhotrvající nedostatek afektivních podnětů způsobuje neharmonický vývoj osobnosti, z deprivace „mateřské“ se stává deprivace „rodinná“ (Langmeier, Matějček, 2011). Jestliže je do ústavu umístěno dítě zhruba v 6–10 letech, takovou situaci mu usnadní schopnost hledat oporu a jistotu u ostatních dětí. Na dočasné odloučení je dítě v této době méně citlivé a přizpůsobení se kolektivnímu zařízení je pro něj snadnější. Zhruba v 10–11 letech dítě dosahuje relativní autonomie, ovšem v důsledku ztráty jeho plastičnosti v dalších vývojových složkách, je omezena schopnost navazovat intimní a intenzivní vztahy (Langmeier, Matějček, 2011).

Poslední podmínkou deprivace, kterou autorka považuje za důležitou, jsou *rozdíly v pohlaví*. Langmeier s Matějčkem (2011) se pokusili získat údaje o rozdílech mezi pohlavími

v rámci sledování 160 dětí (84 chlapců, 76 dívek). V období mezi 2. a 5. třídou nebyly mezi pohlavími prokázány v oblasti intelektové výkonnosti a školního prospěchu žádné větší rozdíly. Nicméně na základě výpovědí učitelů se výrazná odlišnost mezi pohlavími projevovala v chování dětí. Zhruba 70 % dívek bylo hodnoceno jako dobře přizpůsobené, bez větších známek nápadností, co se týká chlapců, takto bylo hodnoceno pouze 24 % z nich. Dále se u chlapců objevila agresivita (36 %) a neklid (22 %) (Langmeier, Matějček, 2011). Můžeme se tedy domnívat, že jistá odlišnost mezi pohlavími skutečně existuje. Na základě těchto tvrzení můžeme tedy potvrdit, že děti, které pocházejí z dysfunkčních a afunkčních rodin a následně vyrůstají v ústavních zařízeních, jsou daleko více ohroženi rizikem vzniku deprivace.

V důsledku těchto zjištění se již delší dobu objevují tendence o změnu sociální politiky, která dává přednost práci s rodinou v jejím přirozeném prostředí a poskytování péče dítěti a jeho rodině formou ambulantní péče. Černíková (2008) uvádí, že „*cílem těchto tendencí je minimalizovat pobyt dítěte mimo přirozené prostředí*“. (Černíková, 2008, s. 180). V současné době se hodně preferuje sanace rodiny, která se snaží podpořit rodiče, kteří pečují o své dítě zvládají velmi obtížně, aby předcházeli či zmírnili příčiny ohrožení dítěte a aby rodina byla zachována jako celek (Černíková, 2008).

3.2 Projevy deprivace v jednotlivých oblastech

3.2.1 Rozumové schopnosti

U dětí, které jsou deprimované, nejsou schopnosti dostatečně využívány, protože nemají dostatek zkušeností od své matky či otce, ze kterých by mohly vycházet. Ve většině případů dítě nemá žádnou motivaci, jakkoliv se snažit, protože postrádá citově pozitivní zpětnou vazbu, která by jeho činnostem dávala smysl. Projevuje se to například horším školním prospěchem, který ale neodpovídá skutečným schopnostem dítěte. Takové deprimované dítě potřebuje přímé vedení a podporu motivace k učení od vychovatele, kterou dítě nemělo možnost zažít v raném dětství.

3.2.2 Komunikace a řeč

Pakliže chybí zájem matky, řeč nemůže být dostatečně stimulována, jelikož vývoj řeči je stimulován právě zájmem matky o komunikaci s dítětem. Rozvoj řeči je z celkového hlediska opožděn, dítěti chybí slovní zásoba a jazyková citlivost. Deprimované děti také

velmi často nedokážou používat zájmeno „já“, protože se jim od matky nedostávala zpětná vazba a neměly dostatek možností na rozvinutí své dětské identity.

3.2.3 Citové prožívání a vztahy

Děti, které jsou citově deprimované, se velmi často jeví jako nedůvěřivé, citově oploštěné, někdy až hostilní. Autoři tuto chudost a neschopnost v oblasti citů označují pojmem „*alexitymie*, který je překládán jako *neznalost způsobů, jak vyjádřit emoce*“ (Helus, 2007, s. 95). Nejen že dítě není schopné rozpoznat emoce druhých lidí, ono se nedokáže orientovat ani v emocích svých. Deprimovaným dětem často chybí empatie a v interakci s lidmi jejich odlišné někdy až nepřiměřené reakce vyvolávají negativní ohlas okolí. Tyto děti nedokážou rozpoznávat různé projevy chování a nedokážou vyhodnotit, co je pro danou roli chováním vhodným. V neposlední řadě se citové strádání projevuje i v jeho hierarchii hodnot, pro dítě je důležité uchovat si pocit bezpečí a jistoty, kdy ale způsob, kterým tohoto pocitu dosahuje, pro něj není důležitý a jeho chování může být až egocentrické.

3.2.4 Sebepojetí

V oblasti sebehodnocení se u deprimovaných dětí objevují hned dva extrémy. Prvním z nich je vytahování, což je jakási aktivní obrana dítěte. A druhým je úplný opak, a to sebedopceňování. Dítě působí nejistě a má neustále obavy. Přičemž oba z těchto protipólů výrazně ovlivňují chování a prožívání onoho dítěte (Vágnerová, 2002).

3.3 Důsledky deprivace v dospělosti

Jedinci, kteří v období dětství citově strádali, mohou mít problémy v několika oblastech dospělého života. Vágnerová (2012) jako nejčastější uvádí problém se sebehodnocením, celkovou nespokojenost se svým životem, problém v mezilidských vztazích (Vágnerová, 2012). Z výsledků výzkumu, který byl zaměřený na jedince a jejich následnou životní dráhu po tom, co strávili období mezi svým třetím až patnáctým rokem určité období v dětském domově, vzešlo najevo, že zkušenost s citovou deprivací může výrazně ovlivnit jejich následný život a že se mohou potýkat s celou řadou problémů v některých důležitých oblastech. Je zcela pochopitelné, že se odlišnosti stanou nápadnějšími právě až v dospělém životě, jelikož v tomto období se od každého očekává určité chování. První oblastí, kde můžeme spatřovat určité odlišnosti, je oblast *pracovního uplatnění*. Jedinci vyrůstající v dětském domově měli úroveň vzdělání nižší než průměrná populace. Mnozí z nich ale

nebyli schopni svou inteligenci uplatnit a nutno podotknout, že u většiny z nich nebyla nijak výrazně snížena. Téměř polovina sledovaného vzorku dosáhla pouze základního vzdělání, z toho ale můžeme zhruba 36 % jedinců označit za nepřizpůsobivé, jelikož většina z nich buďto nepracovala vůbec, anebo pracovní pozice často střídali. Ostatní sledovaní jedinci (64 %) pracovali, ale na výrazně nižších pozicích, než které odpovídají jejich schopnostem. Celkově ale byli ekonomicky soběstační a nepředstavovali pro společnost zátěž (Matějček et al., 1995, 1996 in Vágnerová, 2012).

Další a druhou oblastí, kde výsledky výzkumu spatřovaly určité nedostatky, je oblast *blízkých vztahů*. Zkušenost s psychickou deprivací představuje pro jedince určitou zátěž, většina těchto jedinců ani žádný vztah nehledá a ve většině případech nemají ani nikoho blízkého, protože se obávají další špatné zkušenosti. Sociální citlivost, která je tolik důležitá pro správnou interpretaci chování druhých lidí, těmto jedincům často chybí. Matějček ale zdůrazňuje, že pakliže tito jedinci měli možnost si kompenzovat nedostatečné zkušenosti, jsou schopni partnerskou či rodičovskou roli zvládnout (Matějček et al., 1995, 1996 in Vágnerová, 2012).

Co se týká partnerských vztahů, tak pro jedince, kteří mají zkušenost s psychickou deprivací, jsou problémy s partnerem velmi časté. Dochází k výběru nevhodného partnera, který jim není schopný poskytnout korektivní zkušenost, kterou potřebují anebo přijmou kohokoliv, kdo o ně nějakým způsobem projeví zájem. Výsledky ukazují, že jedinci měli nejen problém s navazováním kontaktů, ale i s jejich udržováním, většina ze sledovaných byla svobodná nebo rozvedená. Pouze 46 % setrvalo v manželském nebo v dlouhodobém partnerském vztahu, nutno ale podotknout, že ve většině případech se jednalo o jedince, kteří byli schopni zvládnout svou profesní roli a měli stabilní zaměstnání. Obecně výsledky ukázaly, že ženy jsou přizpůsobivější, kdežto muži si procházeli vztahovými problémy daleko častěji. Další oblast, na kterou se výzkum zaměřoval, byla *péče o děti*. Zde z výsledků vyplývá, že jedinci se zkušeností s psychickou deprivací ve své rodičovské roli občas selhávají, protože zde existuje určitá pravděpodobnost biologické dispozice, kterou zdědí po svých rodičích. Jestliže jsou ale schopni se s touto negativní zkušeností vyrovnat, udržet si dlouhodobý partnerský vztah, tak i péče o děti pro ně nebude tolik problematická (Matějček et al., 1995, 1996 in Vágnerová, 2012).

Ve výzkumu se také ukázalo, že narušený osobnostní vývoj má určitou spojitost s tendencí se kriminálně chovat, což potvrzuje i 36 % případů, kdy se jedinci dopustili nějakého trestného činu (jednalo se ale pouze o přestupky nebo méně závažné trestné činy).

Dále se ukázalo, že tito jedinci mají větší tendenci k nadužívání alkoholu či drog, 28 % z nich podstoupilo léčbu. (Matějček et al., 1995, 1996 in Vágnerová, 2012).

Nemůžeme nikdy ovlivnit dědičné dispozice, ale máme několik možností, jak se můžeme pokusit zmírnit rizika, která plynou ze špatných zkušeností dítěte. Děti, které pocházejí z dysfunkčních a afunkčních rodin, potřebují náhradní rodinnou péči. Pěstounství, adopce nebo právě dětský domov mohou rizika vzniku uvedených obtíží alespoň zmírnit. Je také zapotřebí zdůraznit, že i přes nepříznivou charakteristiku jedinců, kteří vyrůstali v dětském domově, jsou stále zde i tací, kteří svou adaptaci do většinové společnosti zvládli velmi obstojně a velmi dobře se dokázali přizpůsobit podmínkám společnosti. Zároveň je potřeba zmínit, že výsledky prof. Matějčka jsou sice velmi nosné, ale v současné době již poněkud zastaralé. Můžeme se domnívat, že v důsledku budování menších dětských domovů rodinného typu, kde předpokládáme dobré výchovné úspěchy, psychická deprivace v dětských domovech výrazně ubyla. Ústavní výchova prošla během několika minulých let transformací a v současné době odhadujeme, že dnes by výsledky stejného výzkumu byly rozdílné a jistě více pozitivně laděné.

4 RESILIENCE V PROSTŘEDÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY

Péče o děti, které nemohou vyrůst ve své vlastní rodině, je jednou z povinností státu, potažmo celé společnosti. Odborníci v této sféře se snaží o to, aby se péče, pokud možno co nejvíce přiblížila podobě výchovy v rodině. A to takovým způsobem, že se dítě na konci péče bude schopné navrátit do své vlastní rodiny bez dalších větších problémů, případně aby se dokázalo adaptovat na pěstounskou či adoptivní rodinu anebo zvládlo bez větších obtíží přejít do samostatného života. Teorie resilience je přístup zaměřený na silné stránky jedince a také na způsoby, jak je podporovat a rozvíjet, aby byl jedinec schopný vyvíjet se normálně, bez většího narušení i přesto, že se objevují v jeho životě určité dlouhodobější negativní životní okolnosti. Jednoznačné definování resilience není tak úplně snadné.

Existuje celá řada pojetí tohoto konceptu, které se od sebe více či méně odlišují a dodnes neexistuje jednotný pohled na to, co to resilience je, jak ji můžeme chápat a jak ji definovat (Novotný. 2015). Autoři Arrington a Wilson (2000) definují resilienci jako „*adaptaci navzdory riziku*“, která je dle autorky ale poněkud strohá a nepřesná. Jedinec může vykazovat vysokou sociální kompetenci, nicméně problémy může mít i v jiných oblastech. Významnou roli zde hraje kontext, charakteristika situace, ve které se zrovna jedinec nachází a také jeho aktuální nastavení. (Arrington, Wilson, 2000). Jinou a rozsáhlejší definici uvádí Šolcová a Kebza (2008), kteří resilienci označují jako „*komplexní dispozice jedince vyvíjet se v termínech ‚normálního‘ zdravého vývoje navzdory přítomnosti výrazných negativních nebo rizikových okolností, nepříznivých či ohrožujících životních podmínek a událostí* (Šolcová, Kebza, 2008, s. 8). Psychologický slovník vymezuje termín jako „*odolnost osoby nebo skupiny vůči obtížným životním podmínkám, schopnost žít a vyvíjet se i za nepříznivých až katastrofálních okolností*“ (Psychologický slovník, 2001, s. 181).

4.1 Zdroje resilience

Resilience v prostředí dětských domovů a potažmo celé ústavní péče má svá specifika. Zaměření se na resilienci a její podporu u dětí v dětských domovech představuje velký potenciál v předcházení poruch chování a jiných odchylek od normy. Novotný (2015) zdroje resilience u dětí v ústavním prostředí rozdělil na vnitřní a vnější. Mezi vnitřní zdroje dle něj patří převážně sebepojetí a identita, kam zařadil charakteristiky osobnosti jako:

- „*znalost sebe sama,*
- *vnímání vlastní hodnoty,*

- *sebedůvěra ve vlastní schopnosti,*
- *intelektuální fungování (schopnost se rozhodovat, schopnost řešit problémy),*
- *sociální kompetence,*
- *optimismus a smysl pro humor,*
- *schopnost seberegulace (emoční regulace, schopnost plánovat a kontrolovat chování)*“ (Novotný, 2015, s. 51).

Vnější zdroje resilience vymezil Novotný takto:

- *„škola – školní, akademická úspěšnost (prožitek úspěchu ve škole),*
- *mimoškolní aktivity, koníčky a zájmy (rozvoj kompetencí, schopností, rozvoj osobnostních vlastností, rozvoj pozitivního sebepojetí),*
- *vztahy s vrstevníky,*
- *bezpečné zázemí (v případě dětí v dětském domově umístění dítěte do stabilního prostředí, které může poznat a důvěřovat mu, minimalizace stěhování mezi ústavy),*
- *přítomnost citově důležité osoby (u dětí v dětském domově není často možné, aby si udrželo vazbu se svou původní vazbovou osobou, nejčastěji matkou, a proto je důležité, aby dítě mělo možnost vytvořit si silný a stabilní vztah alespoň k jednomu dospělému vychovateli v rámci dětského domova – aby měl možnost mít svého člověka“* (Novotný, 2015, s. 52).

Poměrně detailnější rozbor nabízí autorka Presová (2014), která se zaměřuje nejen na protektivní faktory, které mohou resilienci u jedinců posilovat, ale zároveň zdůrazňuje i rizikové faktory, které mohou naopak jedince oslabovat a ovlivňovat jeho vývoj nežádoucím směrem. Autorka vyčlenila 4 kategorie – dítě, rodina, škola a společnost, přičemž každá kategorie obsahuje protektivní i rizikové faktory, které mohou jedince ovlivňovat na jeho vývoji.

*„Kategorie **dítě protektivní faktory** – bezproblémové těhotenství a porod, jistý typ citové vazby, pozitivní temperament, optimismus, vysoká úroveň sociálních dovedností, nadměrná inteligence, vysoké sebevědomí, dobré fyzické i psychické zdraví.*

*Kategorie **dítě rizikové faktory** – komplikované těhotenství nebo porod, nejistý nebo dezorganizovaný typ citové vazby, obtížný temperament, pesimismus, nízká inteligence, nízká*

úroveň sociálních dovedností, nízké sebevědomí, impulzivita, hyperaktivita, deficity pozornosti, negativismus, fyzické či mentální onemocnění.

*Kategorie **rodina protektivní faktory** – rodinná harmonie a stabilita, podporující a milující rodiče, pevné rodinné hodnoty, ekonomická jistota, vyšší vzdělanostní úroveň rodičů.*

*Kategorie **rodina rizikové faktory** – disharmonická a nestabilní rodina, rozvod rodičů, nízký věk nebo nevyzrálost rodičů, trestající výchova, zanedbávání, zneužívání nebo týrání v rodině, dlouhodobá nezaměstnanost rodičů, kriminalita v rodině, sociální izolace rodiny, závislost rodičů na návykových látkách.*

*Kategorie **škola protektivní faktory** – přijetí a respekt vrstevnické skupiny, školní úspěch, bezpečné prostředí školy, pozitivní školní klima, podporující vztahy učitel – žák, zaměření na budování vnitřní motivace a kontroly.*

*Kategorie **škola rizikového faktory** – odmítání vrstevníky, školní selhávání, slabá vazba na školu, nedostatek příležitostí se zapojit do školních aktivit, problémové chování ve vrstevnických skupinách.*

*Kategorie **společnost protektivní faktory** – participace v sociálních sítích, silná kulturní identita, přístup k mimorodinným dospělým vzorům v komunitě.*

*Kategorie **společnost rizikové faktory** – diskriminace a segregace, chudoba, sociální, ekonomické nebo kulturní znevýhodnění, nedostatek pracovních příležitostí, vysoký stupeň násilí a kriminality v okolí“ (Presová, 2014, s. 19).*

Protektivní a rizikové faktory ovlivňují jedince a jeho vývoj, stejně tak jako on ovlivňuje je, jsou tedy ve vzájemné interakci. Přičemž výsledkem je buďto zdravý vývoj jedince a pozitivní výsledky, anebo naopak výsledky problematické. Rizikové faktory zvyšují pravděpodobnost, že v budoucnosti jedince vzniknou určité problémy v chování. Nicméně je zapotřebí říct, že přítomnost jednoho nebo více takových rizikových faktorů sice zvyšuje riziko vzniku, ale neznamená to, že je jejich výskyt garantován. Jedinec může disponovat celou řadou protektivních zdrojů, které mu pomáhají obstát a před riziky ho chrání.

U dětí v dětských domovech je zřejmé, vzhledem k tomu, z jakých rodin pocházejí, že převažují převážně rizikové faktory, které mohou jejich vývoj značně ovlivnit. Proto je v rámci výchovné péče v dětských domovech velmi důležité orientovat se na posilování silných stránek dítěte, budovat u něj zdroje resilience, abychom zvyšovali schopnost dítěte vypořádávat se s riziky, se kterými se během svého života zřejmě setká. Díky protektivním

faktorům můžeme u dětí v dětském domově posilovat jejich vlastní možnosti a aktivizovat je k vlastnímu úsilí, což v ideálním případě povede k pozitivním výsledkům. Protektivní faktory totiž zmírňují dopad rizik, blokují působení rizikových faktorů a mimo jiné působí také preventivně (Presová, 2014).

Jako velmi důležité v rámci dětského domova sledává autorka práce posilování mezilidských vztahů v rámci instituce i v rámci školy, protože zdravé vztahy poskytují dítěti pocit sounáležitosti a podpory, což je jeden z klíčových zdrojů resilience. Mezilidské vztahy jsou totiž velmi důležité a podstatné v oblasti budování sebedůvěry, důvěry v ostatní lidi a potažmo i celý okolní svět. Autorka práce se domnívá, že posilování schopnosti fungovat ve vztazích, posilování jejich sebepojetí, důvěry v sebe sama a podporování sociálních schopností by mohlo jedincům odcházejících z dětského domova ve větší míře pomoci zvládnout samostatný život za branami ústavu bez větších obtíží.

5 ODCHOD MLADÉHO DOSPĚLÉHO Z DĚTSKÉHO DOMOVA

V době dovršení zletilosti, tedy v osmnácti letech života, přichází pro jedince vyrůstajícího v dětském domově velká životní změna, a to odchod z ústavní výchovy. Prostředí, kde má všechno svůj řád a víceméně má všechno zajištěno, vystřídá prostředí, kde se o vše musí postarat sám a jeho další životní cesta už je v rukou jen jeho samotného. V osmnácti letech života je člověk ještě velmi mladý a řešit otázky vlastního bydlení, hledání zaměstnání a začlenění se do společnosti pro něj může být velmi obtížné. Však i současní mladí dospělí, kteří vyrůstají ve svých rodinách si čas odchodu do „vlastního“ života odsouvají na pozdější věk, protože nejsou ještě připraveni a dostatečně zralí na takovéto osamostatnění. Jestliže se ale jedinec v dětském domově nepřipravuje na budoucí povolání (tzn. nenavštěvuje např. vysokou školu) a není jeho pobyt prodloužen do 26 let věku, možnost odsunu svého odchodu nemá. A i přesto, že se dětské domovy snaží jedince na odchod připravit, např. tím, že má možnost si sám hospodařit a sám se o sebe starat v samostatné buňce určitou dobu před svým odchodem, nemají jedinci opouštějící ústav dostatečné schopnosti obstát v reálném světě za zdmi dětského domova. Celou situaci ještě zhoršuje fakt, že většinu pevných a zdravých vztahů mají v rámci instituce, tudíž po odchodu se nemají často na koho obrátit.

Jistou formu pomoci těmto jedincům v nelehké situaci poskytuje stát, dle zákona č. 109/2002 Sb. má odcházející nárok na věcnou pomoc či peněžitý příspěvek, jehož výše záleží na rozhodnutí dětského domova. Ve spolupráci s OSPOD je jedinci dále poskytována poradenská pomoc se zajištěním práce a bydlením a zároveň je mu poskytována poradenská pomoc v tíživých situacích, které musí jedinec řešit. Další možností, která je osobám odcházejícím z ústavní výchovy nabízena, je pomoc sociálního kurátora, který poskytuje poradenství, asistenci, primární psychickou podporu a mnoho jiného (Šlesingerová, 2005). V tomto případě je ale čistě na jedinci, jak často bude kurátora navštěvovat a s jakou frekvencí bude jeho pomoc využívat. Pro takového jedince to znamená budování nového vztahu, což s sebou může přinášet určité počáteční riziko nedůvěry a nejistoty. Pozitivní vztah mezi klientem a pracovníkem se tak nemusí ani vytvořit, proto je zapotřebí, aby dětský domov s kurátorem spolupracoval ještě před odchodem jedince z ústavu, tedy nejméně 6 měsíců předem (Davidová, 2010).

5.1 Oblasti možných obtíží, které řeší jedinec po odchodu z DD

Autorka Šlesingerová (2005) uvádí, že mezi nejčastější problémy, se kterými se mladý dospělý po jeho odchodu z dětského domova potýká, se týkají zajištění bydlení a práce, s tím souvisí také hospodaření s finančními prostředky a mimo jiné jim činí obtíže navazovat a udržovat pevné a zdravé vztahy. Jedinci, u kterých jsou vztahy s biologickou rodinou zcela přetřhány, se nemají, kam vrátit (Šlesingerová, 2005). Situaci do značné míry mohou řešit domy na půl cesty, které jsou pro tyto klienty určeny, stejně tak jsou jakousi dočasnou alternativou azylové domy. Obdobná zařízení poskytují jedinci možnost naučit se základním dovednostem, které jsou potřebné pro život ve společnosti. Jejich počet je ale velmi malý a plně nedokážou uspokojit poptávku. Jako velký nedostatek se jeví zodpovědnost státu za tuto problematiku. Obec totiž nemá žádnou povinnost situaci tohoto jedince řešit, ku příkladu nabídkou dočasného sociálního bydlení. Bittner (2007) uvádí ve své publikaci návrh zavedení zákonné povinnosti, zajistit pro takového občana sociální byt a také sociálního asistenta (Bittner, 2007). S problematikou bydlení úzce souvisí také otázka zaměstnání a hospodaření s finančními prostředky. Aby mohl jedinec určitým způsobem fungovat ve společnosti, je zapotřebí mít práci a vydělávat si mzdu, ze které bude jedinec schopný platit bydlení, obstarat si stravování a zajistit si další potřeby, které jsou důležité k jeho životu. U jedinců, kteří vyrůstali většinu svého života v dětském domově, může být tato oblast problematičtější. V dětském domově měli vždy všeho dostatek a téměř o nic se nemuseli starat, jedinou finanční zkušenost mají s kapesným, které jim v rámci instituce náleželo.

Škoviera (2007) upozorňuje ve své publikaci na rizika spojená s někdy až nadstandartními materiálními podmínkami v rámci ústavní výchovy, kdy uvádí, že někdy až zbytečné luxusní zabezpečení může deformovat hodnotový žebříček těchto jedinců. Jejich pohled na svět může být až materialistický, což v nich posiluje očekávání celoživotní podpory státu. V momentě, kdy se tito jedinci ocitnou za branami dětského domova a zjistí, že si takové podmínky nejsou schopni zabezpečit mohou být frustrováni (Škoviera, 2007).

V rámci pomoci mladým lidem získat dostatečné pracovní návyky, je těmto osobám nabízeno tzv. podporované zaměstnání. Služba umožňuje lidem, kteří mají problém, najít si práci nebo si ji udržet, dlouhodobou a průběžnou podporu. Je určena pro osoby, které mají v důsledku zdravotních či jiných znevýhodněních obtížnější přístup na trh práce. Cílem je umožnit těmto lidem podpořit jejich samostatnost, posílit jejich nedostatečné pracovní návyky a zároveň zvyšovat jejich motivaci k získání a udržení si vhodné pracovní pozice. Podporované zaměstnání probíhá v rámci sociálních firem (Vitáková, 2005). Obrovským

pozitivem sociálních firem je skutečnost, že udržují, jakkoliv znevýhodněné osoby na trhu práce a zároveň tím přispívají ke snižování stigma. Pro mladé dospělé, kteří opustili dětský domov představuje tato možnost šanci zlepšit si své pracovní dovednosti a také navázat sociální kontakty. Nutno zmínit, že existence sociálních firem nepřináší pozitiva pouze znevýhodněným osobám, ale jsou prospěšné pro celou společnost. Tím, že jsou totiž osoby zařazeny do pracovního trhu, není nutné, aby jim byla vyplácena státní podpora v nezaměstnanosti (Vitáková, 2005).

5.2 Organizace a projekty usnadňující cestu samostatným životem

Jak již bylo zmíněno výše, po odchodu z dětského domova zažívají mladí lidé mnoho nesnází. Jsou sice právně dospělí, ale teoreticky jsou to stále děti. Nejen že jsou těmto jedincům poskytovány určité formy pomoci a podpory od státu, ale velmi zásadní roli hrají organizace a jejich vytvořené projekty, které se těmto jedincům snaží jejich odchod do samostatného života co nejvíce usnadnit. První, která jistě stojí za zmínku, je organizace „**Dejme dětem šanci**“. V rámci organizace si jednotlivec z celkové populace má možnost vybrat jedno dítě, které podpoří, přičemž má na výběr několik oblastí, na které se jeho podpora může zaměřit. První možností je spoření pro dítě. Tato forma pomoci se uskutečňuje pravidelnými měsíčními platbami (minimálně 200 korun) ještě po dobu pobytu dítěte v dětském domově. Naspořené peníze budou dítěti k dispozici až při jeho odchodu, čímž se nepochybnělepší jeho možnosti následné adaptace na samostatný život.

Dárce může dítě podpořit také v jeho vzdělávání, kdy mu po celou dobu jeho studia hradí náklady, které jsou se studiem spjaty. Dítě si tak má možnost vybrat obor, který ho skutečně bude bavit a naplňovat a nemusí se tolik ohlížet na ostatní okolnosti. Tím dítěti dáváme možnost vzdělat se v oboru, který mu po odchodu z dětského domova zaručí stabilní a dobře placené zaměstnání.

Třetí formou pomoci je splnění přání. Je zcela přirozené, že děti mají během svého života přání hned několik. I děti v dětském domově touží po určitých věcech, zážitcích. Ne vždy je ale v možnostech instituce tato přání splnit, a proto organizace zavedla i tento způsob podpory, kdy mu jedinec z řad veřejnosti přání splní v podobě koupi předmětu či zprostředkování určitého zážitku.

A jako poslední stojí za zmínku možnost hostitelské péče. Jedná se o formu pravidelných kontaktů s dítětem, kdy má dítě možnost navštěvovat svého dárce o víkendech

či prázdninách, přičemž v ideálním případě kontakt přetrvává i po odchodu z dětského domova. Jedinec tak získává blízký kontakt s osobou mimo dětský domov, což mu nepochybně může pomoci v momentě, kdy se musí začít osamostatňovat a postavit se na vlastní nohy. Organizace má mimo jiné také celou řadu projektů, kterými se snaží dětem z dětských domovů v co největší míře pomoci. Pro účely diplomové práce budou představeny projekty, které se přímo týkají odchodu mladého dospělého z ústavní výchovy.

„Najdi si mě...“

Tento konkrétní projekt si klade za cíl usnadnit dítěti jeho úspěšné začlenění do společnosti po opuštění dětského domova formou doprovázení na jejich cestě k samostatnému životu. Projekt se snaží najít co nejvíce dětem v dětských domovech svého jakéhosi „patrona“. Patron je pak s dítětem v kontaktu, ať už písemně, nebo osobním ještě během pobytu dítěte v instituci a následně je mu nápomocen při vstupu do reálného života po odchodu z instituce. Dítě tak získává svého člověka, na kterého se může obrátit za každých okolností.

„Pomoz mi do života...“

Tento projekt může být uskutečňován samostatně anebo jako doplnění již výše zmíněného projektu „Najdi si mě“. Jedná o formu pomoci, kdy je mladému dospělému poskytnuto ubytování na přechodnou dobu, než bude schopen zajistit si své vlastní. Zároveň v rámci tohoto projektu je dětem ještě během pobytu v dětském domově nabízena brigáda, která při oboustranné spokojenosti může trvat i po odchodu z dětského domova, což je nepochybně velká výhoda. Anebo jestliže si jedinec byl schopný obstarat své vlastní bydlení, je mu nabídnuta pomoc formou docházení do jeho domácnosti.

„Děti bez dluhů...“

Bohužel ne vždy se stává, že dítě do samostatného života odchází s čistým štítem. Je velké množství dětí, které se potýkají s dluhy, za které ony samy nemohou (ve většině případech se jedná o neplacení komunálního odpadu v místě jeho trvalého bydliště). V rámci tohoto projektu je mladým dospělým nabízena pomoc ve formě konzultací nebo pomoc právní, a to zcela bezplatně. V momentě, kdy jedinci hrozí již exekuce za nesplacené dluhy přistupuje se k tzv. oddlužení dítěte, kdy se jeho dluh zaplatí z peněz poskytnutých za tímto účelem dárci (Dejme šanci dětem, online)

Další organizací, která se věnuje pomoci a podpoře dětem v dětských domovech a jejich následné adaptaci na svobodný život je „**Nadace Terezy Maxové dětem**“. Programy se

zaměřují na tři oblasti – *prevence*, která je určena pro rodiny ohrožené odebráním dítěte tak, aby k odebrání vůbec nedošlo a aby dítě mohlo zůstat ve svém přirozeném prostředí.

Další oblastí je *podpora náhradního rodičovství*, která se zaměřuje na zkrácení pobytu dítěte v ústavním zařízení a podporu rozšíření všech forem náhradní rodinné péče. Poslední oblastí, která se přímo vztahuje k dětem v dětských domovech, je *kompenzace nedostatků ústavní výchovy*. V této oblasti se nadace věnuje podpoře vzdělávání dětí v ústavu, podpoře jejich všestranného rozvoje a mimo jiné se snaží dětem v dětském domově dát rovné příležitosti k zapojení se do samostatného života.

„*ING Bank Fond*“

Tento konkrétní projekt se zaměřuje na oblast vzdělávání u dětí v dětských domovech. Cílem je podpořit děti ve vzdělávání a tím zlepšení jejich možností v budoucnosti. Mimo to se projekt zaměřuje i na oblast rozvoje talentu, kam spadá podpora zájmových kroužků, sportovních a jiných volnočasových aktivit. Z fondu může být podpořeno např. doučování dětí, vzdělávací a další rozvojové aktivity, odborné vzdělávací kurzy, ubytování na internátu, doprava do školy, školné, psychologická podpora, mentoring, další aktivity pro rozvoj potenciálu dítěte.

„*Accenture Academy*“

Zde se jedná o pomoc přímo při odchodu dítěte z dětského domova, je poskytována dětem od 15 do 19 (případně 26) let věku. Cílem projektu je připravit mladé jedince na svobodný život a na přechod do zaměstnání. Vychází z potřeby každého dítěte vytvořit si blízký vztah, proto je v rámci projektu podporována citová vazba na case manažera jako jeho průvodce. Jedinci jsou poskytovány informace, díky kterým získá znalosti ze světa financí, má možnost připravit se a následně si zkusit pracovní pohovor a celkově se snaží jedince motivovat ke zvládnutí náročné situace. Průvodce nabízí širokou škálu možností vzdělávání a vhodné volby povolání, zároveň může mladého dospělého doprovázet při hledání a pohovorech (Nadace Terezy Maxové dětem, online)

Poslední organizací, která bude v rámci práce zmíněna je „**Nadační fond Veroniky Kašákové**“. Zde je potřeba říct, že snad nikdo nerozumí dětem odcházejícím z dětského domova víc než samotná Kašáková. Tato mladá žena strávila v dětském domově většinu svého dětství a po odchodu z ústavu se potýkala s několika problémy, a právě proto se rozhodla, že nabídne pomocnou ruku všem, kteří si touto situací musí projít také.

„Restart“

Projekt je postaven na základní tezi a to, že „*děti z dětského domova ztrácí svůj domov hned dvakrát*“. Podobně jako fond Maxové, tak i tento nabízí každému mladému jedinci, který projeví zájem jeho vlastního průvodce. Dítě se svým průvodcem setkává minimálně rok před svým odchodem z ústavu, aby mohl vzniknout láskyplný vztah, který je založen na vzájemné důvěře. Průvodce s dítětem sestaví individuální plán, na kterém společně dvakrát do měsíce pracují. Plán obsahuje i body, které jedince čekají po odchodu z dětského domova, jako např. zajištění bydlení, výběr zaměstnání apod. Kontakt s průvodcem tak probíhá i určitou dobu po opuštění dětského domova, a to do doby, než jsou splněny všechny body stanoveného plánu a než dojde ke stabilizování životní situace. Mentorem je člověk, který prošel psychickou způsobilostí a který jednou měsíčně dochází na profesionální supervizi (Nadační fond Veroniky Kašákové, online).

Existence těchto organizací a jejich projektů je v rámci probírané tematiky velkým přínosem. Dětské domovy se nepochybně snaží dětem jejich odchod co nejvíce usnadnit, nicméně po odchodu jedince není v jejich silách se více zabývat problémy, se kterými se mladí dospělí po odchodu musí potýkat. Je proto velmi důležitá spolupráce dětských domovů s organizacemi, které tuto pomoc a podporu nabízí. Je důležité si uvědomovat, že každé dítě je nositelem budoucnosti nás všech. Jestliže ztrácí šanci na svou lepší budoucnost, ztrácíme tuto šanci i my, spolu s nimi.

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

6.1 Stanovení cílů výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, jakým způsobem je vnímáno dětství strávené v dětském domově z pohledu již dospělých jedinců, kteří tuto zkušenost mají. Vzhledem k výsledkům výzkumu prof. Matějčka je cílem práce proto také objasnit, zda tato zkušenost ovlivnila jejich současný život a v čem pro ně sehrál dětský domov pozitivní či negativní roli. Zároveň se práce snaží zjistit, co těmto jedincům nejvíce pomohlo po opuštění dětského domova, aby byli schopni bez větších problémů samostatně fungovat a vést spořádaný život. Výzkumné šetření také zkoumá, jakým způsobem probíhala adaptace mladých dospělých na samostatný život po jejich odchodu z dětského domova.

6.2 Vytvoření konceptuálního rámce

6.2.2 Formulace výzkumného problému

Jaký je vliv stráveného dětství v dětském domově na současný samostatný život tohoto jedince?

Okruhy výzkumu

Zkušenost s dětským domovem, dětství strávené v ústavní výchově a jeho vliv na současný život, zdroje resilience, adaptace na samostatný život

Hlavní výzkumná otázka

Existuje souvislost mezi stráveným dětstvím v dětském domově s podobou současného samostatného života jedince?

Dílčí výzkumné otázky

DVO1: Jak hodnotí jedinci své dětství v dětském domově?

DVO2: Jakým způsobem se tato zkušenost promítá do jejich současného života?

DVO3: Co jedincům pomohlo překonat nástrahy po opuštění dětského domova?

DVO4: Jakým způsobem probíhala adaptace na samostatný život?

6.3 Metodologický rámec a metody

6.3.1 Typ výzkumu

Vzhledem k cílům výzkumu byl zvolen kvalitativní přístup, který studuje jednotlivé případy do hloubky. Cílem kvalitativní metody sběru dat je co nejvíce porozumět významům lidského jednání, chování, zkušeností a mimo jiné také získání detailních zpráv o pohledech zkoumaných jedinců. Kvalitativním výzkumem se snažíme do hloubky porozumět zkoumanému případu a zároveň uznáváme jeho složitost. Kvalitativní výzkum je prováděn v přirozeném prostředí a využívá spíše deduktivních postupů (Hendl, 2016). Jedinci, kteří strávili své dětství v dětském domově, jsou specifickou skupinou, a proto byl využit kvalitativní výzkum, který se zabývá podrobným popisem a rozbořem několika případů.

6.3.2 Metoda sběru dat

Pro účel tohoto výzkumného šetření byl zvolen polostrukturovaný rozhovor formou kvalitativního výzkumu. Velkou výhodou polostrukturovaného rozhovoru je možnost změny pořadí či znění otázek, podle potřeb výzkumníka či respondenta (Miovský, 2006). Polostrukturovaný rozhovor byl zvolen proto, aby bylo dosaženo výzkumného cíle, tedy zjistit, jak celou situaci hodnotí respondenti a také jejich subjektivní názor na danou problematiku.

6.3.3 Schéma polostrukturovaného rozhovoru

Na úvod byl od respondentů zjištěn věk a doba strávená v dětském domově, neboť podmínkou pro výběr respondentů byl stanoven minimálně tříletý pobyt, protože dle dosavadní odborné literatury již jeden rok pobytu mimo své přirozené prostředí, má dokumentovatelný vliv na dítě a jeho následný vývoj (Ptáček a kolektiv, 2011). K naplnění cílů výzkumu byly stanoveny dílčí výzkumné otázky a k nim přiřazené jednotlivé tazatelské otázky. Původní znění otázek je tedy takové:

DVO1: Jak hodnotí jedinci své dětství v dětském domově?

- TO 1: Co si představíte pod pojmem domov a znamenal pro Vás dětský domov skutečně domov?
- TO 2: Co myslíte, že Vám dětský domov dal?

- TO 3: Jak nahlížíte na Váš v pobyt v dětském domově? Hodnotíte tuto zkušenost spíše pozitivně, nebo spíše negativně?
- TO 4: Jak jste se vyrovnával/a s tím, že jste byl/a umístěna mimo svou rodinu? Co to pro Vás tenkrát znamenalo a co Vám v tu chvíli nejvíce pomohlo celou situaci pochopit?
- TO 5: Měl/a jste v dětském domově nějakého svého člověka? Někoho, za kým jste mohl/a vždycky se vším přijít? Pokud ano, co to pro Vás tenkrát znamenalo?
- TO 6: Cítil/a jste se v dětském domově dobře? Pokud ano, co Vám k tomu pomáhalo? Pokud ne, proč ne?
- TO 7: Byla jste v kontaktu se svou biologickou rodinou? Pokud ano, v čem Vám to přinášelo pozitiva či negativa?

DVO2: Jakým způsobem se tato zkušenost promítá do jejich současného života?

- TO 8: Ovlivnil Vás nějak pobyt v dětském domově? Čím?
- TO 9: Máte pocit, že jste se díky dětskému domovu mohla nějak osobnostně posunout? V čem, pokud ano?
- TO 10: Myslíte si, že Vás zkušenost s dětským domovem nějak ovlivnila ve Vašem současném životě? V čem konkrétně?
- TO 11: Co Vám dělá ve Vašem životě největší obtíže?
- TO 12: Jste spokojen/á se svým dosavadním životem? Proč ano, proč ne?
- TO 13: Máte dlouhodobý partnerský vztah? Pokud ne, co myslíte, že je příčinou?
- TO 14: Jak hodnotíte Vaši sociální situaci? Dokážete s lidmi komunikovat, říkat svůj názor a adekvátně vyjadřovat své emoce? Pokud ne, co Vám činí potíže?

DVO3: Co jedincům pomohlo překonat nástrahy po opuštění dětského domova?

- TO 15: Díky čemu překonáváte překážky? Co Vám pomáhá zvládat stresové situace?
- TO 16: Co Vám z toho, co jste se měla nebo se naučila v DD, umožňuje překonávat překážky? Je něco takového?
- TO 17: Co jste studoval/a? Cítila jste se ve škole dobře?

- TO 18: Myslíte si, že Vás dětský domov připravil na samostatný život? V čem konkrétně?
- TO 19: Měl/a jste tenkrát ve svém životě blízké lidi, kterým jste mohl/a důvěřovat a mohl/a jste se na ně kdykoliv spolehnout?

DVO4: Jakým způsobem probíhala adaptace na samostatný život?

- TO 20: Jaké byly Vaše představy o Vašem budoucím životě? Co jste si přál/a?
- TO 21: Jak je tomu dnes? Splnily se Vaše očekávání a přání? Pokud ne, co myslíte, že je důvodem?
- TO 22: Bylo pro Vás obtížné najít si zaměstnání? Pokud ano, v čem konkrétně?
- TO 23: Využil/a jste tenkrát nějakou formu podpory a pomoci, aby byl odchod z dětského domova jednodušší?
- TO 24: Pomohla Vám po opuštění dětského domova nějakým způsobem Vaše biologická rodina?
- TO 25: Co pro Vás při odchodu z dětského domova bylo nejtěžší? Jak jste to řešil/a?
- TO 26: Jste stále v kontaktu s někým z dětského domova (tetou, strýcem, přáteli)?

6.4 Rozhodnutí o výzkumném vzorku a prostředí

Vzorkem pro výzkumné šetření se stali osoby, které vyrůstaly nějaký čas v dětském domově, přičemž doba jejich pobytu byla minimálně tříletá. Záměrný výběr byl využit u dvou respondentů, kteří se sami nabídli pro účely výzkumného šetření. Další respondenty bylo velice obtížné najít, a proto byla využita metoda sněhové koule. Bylo požádáno již vybrané respondenty o nabídnutí kontaktů na další takové osoby, které splňují požadavky výzkumu. Všechny rozhovory se odehrávaly v domácím prostředí respondentů, jelikož se tato možnost jevila jako nejschůdnější a nejméně časově náročná. Toto přirozené prostředí evokuje pocity pohody a klidu, což bylo v zájmu pro dané účely, jelikož rozhovory byly vedeny na velmi osobní téma.

6.4.1 Charakteristika respondentů

Respondentka 1

Respondentce je v současné době třicet tři let. V současnosti pracuje jako asistentka pedagoga v dětském domově, kde se stará o handicapovaného chlapce. Práce v dětském domově ji naplňuje a bere to jako poslání a zároveň protislužbu za to, co pro ni v dětském domově udělali oni. V dětském domově prožila téměř celé dětství. Do ústavní výchovy se dostala ve svých šesti letech společně se svým starším bratrem. Důvodem proč se dostala do dětského domova byla častá absence matky ve společné domácnosti, děti tak zůstávaly i několik dní samotné. Matka byla závislá na alkoholu. Se svými biologickými rodiči se dodnes nevidá. Matka často střídala partnery, tudíž otce si vůbec nepamatuje a s matkou se vidět nechce. S bratrem má velmi vřelý vztah a vídají se pravidelně.

Respondentka 2

Respondentce je třicet dva let. V současné době má svou vlastní rodinu a dálkově studuje vysokou školu. Do dětského domova se dostala až v době dospívání, a to ve svých čtrnácti letech. Matka samoživitelka se o dceru snažila starat celé její dětství, nicméně jejich vztah byl velmi povrchní a nikdy si mezi sebou nevytvořily vztah. Matka na ni měla velmi vysoké nároky, které nebyla schopna zvládnout. Dívka chodila za školu, páchala demonstrativní sebevraždy. Otec se o dceru nestaral vůbec. Zhruba rok před umístěním se otcův zájem o dceru zvýšil a začal dceru navštěvovat. Stejně rychle jako se jeho zájem objevil, zase ale zmizel. Otec si založil svou rodinu a o respondentku nejeví zájem. Matka ji posléze zemřela. Nakonec byla respondentka umístěna do dětského domova, kde zůstala až do svých devatenácti let.

Respondentka 3

Respondentce je v současné době třicet dva let. Má dvě zaměstnání, pracuje pro úklidovou firmu a zároveň brigádně obsluhuje zákazníky v baru. Do dětského domova se dostala ve velmi útlém věku, konkrétně ve svých šesti letech, společně se svými třemi sourozenci. Rodiče velmi holdovali alkoholu, což byl také důvod umístění dětí do dětského domova. Pochází z pěti sourozenců, jednu ze sester si ale vzala do péče babička ze strany matky. Dětský domov opustila v osmnácti letech, kdy poté nějakou dobu bydlela na ubytovně. Dnes je kompletně samostatná. Respondentka je v současné době sama a v nejbližší době to nechce ani měnit. Se svými sourozenci se vídá pravidelně, nicméně s rodiči vůbec.

Respondentka 4

Další respondentce je třicet let. Vystudovala obor předškolní pedagogika, čímž se i v současné době živí. Její matka se o ni starala sama a byla psychicky nemocná. V dětství ji neposílala do školy, škola po nějaké době zasáhla a byla tak odebrána do dětského domova, protože nebyl nikdo jiný, kdo by se o dívku mohl starat. Na dětský domov vzpomíná ráda, nicméně tuto skutečnost před svým okolím tají, protože se domnívá, že by ji lidé zavrhli. Jejím velkým snem je absolvování vysokoškolského vzdělání, ale z časového hlediska to momentálně není možné. Respondentka je vdaná a v nejbližší době přivítá na svět své první dítě. Velmi se na toto období těší a nechce dělat stejné chyby, jako její matka. Se svou matku se vídá jednou do roka na Vánoce. Matka je opakovaně hospitalizovaná na psychiatrickém oddělení, nicméně jejich vztah hodnotí jako dobrý. Měla snahu poznat svého otce, ale její matka tvrdí, že si ho nepamatuje. Dříve to respondentku velmi trápilo, dnes už si myslí, že je to možná i dobře.

Respondent 5

Respondentovi je v současné době dvacet čtyři let. Do dětského domova se dostal ve svých deseti letech po tom, co mu rodiče zahynuli při autonehodě. Po nějaké době si ho vzala do péče jeho babička ze strany matky. Jelikož byla ale nemocná, nebyla mu schopná zajistit dostatečnou péči, a proto se zhruba po půl roce do dětského domova vrátil. Za svůj pobyt se ocitl také v pěstounské rodině, kde měl ale problémy s biologickými dětmi pěstounských rodičů, a proto se i odtud do dětského domova znovu vrátil. Dětský domov opustil teprve nedávno, ve svých 19 letech. Vystudoval hotelovou školu a v současné době pracuje jako recepční. Je velmi inteligentní a ovládá dva cizí jazyky. Nyní zvažuje, že by nastoupil na vysokou školu, aby si zvýšil své vzdělání a mohl si vydělávat více peněz. Není si ale jistý, zda bude schopný vše zvládnout, protože je na vše sám a nikoho nemá. Babička, což byla jeho jediná příbuzná, zemřela ještě během jeho pobytu v dětském domově. Respondent žije se svou přítelkyní v pronajatém bytě.

Respondent 6

Respondentovi je dvacet čtyři let. Do dětského domova se dostal až ve svých čtrnácti letech. Jeho otec byl podnikatel a velmi úspěšný muž. Byl ale obviněn z jistého porušení zákona a následně byl uvězněn na šest let nepodmíněně. Matka zůstala na tři děti zcela sama a celou situaci nezvládla. Začala hodně pít, děti přestaly chodit do školy. Několikrát se stalo, že je matka nechala úplně samotné. Respondent se jako nejstarší ze sourozenců snažil, aby

poskytl svým sestřám co nejlepší možnou péči a aby jim nic nechybělo. Nakonec byli všichni sourozenci umístěni do dětského domova, kde žili pohromadě. Vystudoval obor elektrikář, čímž se dnes i živí. Je ženatý a se svou ženou mají jednoho syna. Syn má diagnostikovanou mentální retardaci, je to s ním složitější, ale všechno společnými silami zvládají. S matkou se v současné době vídá pouze minimálně. Ještě nedávno to ale takto nebylo, respondent chtěl své matce pomoci, a tak ji před rokem u sebe nechali se ženou i nějakou dobu bydlet, aby se dala dohromady a mohla být se svým vnukem. Matka situace nevyužila, závislost na alkoholu neřešila a v současné době žije na ulici. S otcem i sestrami se vídá pravidelně.

Respondent 7

Respondentovi je v současné době dvacet jedna let. Do dětského domova se dostal ve svých dvanácti letech a zůstal tam až do své plnoletosti. Jeho matka děti nikdy nechtěla. Po narození respondenta si péči o něj vzala na starost babička, matka odcestovala do zahraničí a již se nikdy nevrátila, nebo o tom alespoň neví. Jeho dětství bylo celkem bezproblémové. Babička se jeho péče ale vzdala, protože už to nezvládala, jak zdravotně, tak finančně. Respondent se v současné době živí jako zedník a je velmi spokojený. Bydlí s několika přáteli ve sdíleném bytě a je takto spokojený. Respondent má přítelkyni, se kterou plánují společné bydlení a v nejbližší době by se chtěli i vzít. S matkou v kontaktu není a ani to nechce měnit. Otce nikdy nepoznal.

6.5 Sběr dat a jejich interpretace

Při sběru dat bylo využito záznamové zařízení na mobilním telefonu u šesti respondentů, pomocí kterého byly jednotlivé rozhovory nahrávány. Jeden z respondentů si nahrávání nepřál, a tak byl sběr dat složitější a časově náročnější na zaznamenávání odpovědí. Následně byly nahrané rozhovory přepsány do textové podoby, aby bylo možné data vyhodnotit a zpracovat. Tři z respondentů byli posléze kontaktováni pomocí telefonního hovoru, pro větší upřesnění odpovědí. Rozhovory byly dány do jednoho souboru pro jejich lepší přehlednost a následně byly vytvořeny kódy, které se rozdělily do jednotlivých kategorií.

6.6 Výsledky výzkumného šetření

Tato kapitola se bude zabývat interpretací a výsledky polostrukturovaných rozhovorů, které proběhly s konkrétními respondenty. Po kódování rozhovorů vznikly čtyři kategorie, které odpovídají počtu dílčích výzkumných otázek. U každé otázky jsou sepsány poznatky,

kteřé vycházejí z výpovědí respondentů. V závěru kapitoly je shrnutí výzkumného šetření, které odpovídá na hlavní výzkumnou otázku. Pro lepší přehlednost byla do kapitoly vložena tabulka s kódy a kategoriemi, které odpovídají na jednotlivou dílčí výzkumnou otázku. Do přílohy jsou vloženy ukázky z jednotlivých rozhovorů.

Tab. 1: Výsledky výzkumného šetření

DVO	Kategorie	Kódy
DVO 1: Jak hodnotí jedinci své dětství v dětském domově?	Pozitivní hodnocení	Střecha nad hlavou Vazba na vychovatele Režim a řád
DVO 2: Jakým způsobem se tato zkušenost promítá do jejich současného života?	Získaná specifika	Tolerance k druhým lidem Pochopení celé situace Životní režim
DVO 3: Co jedincům pomohlo překonat nástrahy po opuštění dětského domova?	Zdroje resilience	Důvěra v sebe sama Podporující osoby Sociální kompetence
DVO 4: Jakým způsobem probíhala adaptace na samostatný život?	Závislost na pomoci druhých	Střet s realitou Pomoc blízkých osob Pomoc ze strany DD

DVO 1: Jak hodnotí jedinci své dětství v dětském domově?

Kategorie č. 1: Pozitivní hodnocení

Kódy: Střecha nad hlavou

Vazba na vychovatele

Režim a řád

Z výpovědí respondentů je zřejmé, že většina z nich vnímala dětský domov převážně pouze jako střechu nad hlavou, která jim byla poskytnuta v momentě, kdy jejich biologická rodina nebyla tohoto závazku schopná, a to z jakéhokoliv důvodu. Zajímavé na tom je, že dětský domov takto vnímali převážně respondenti, kteří byli do dětského domova zařazeni až v pozdějším věku. Respondentka 2 popisuje situaci takto: *„Dětský domov pro mě nebyl domovem v pravém slova smyslu. Přišla jsem tam poměrně pozdě až v době dospívání, bylo to pro mě takové spíš přechodné místo, kde můžu přespávat. Svůj domov jsem měla, u mámy“*, podobně situaci hodnotí i respondent 5: *„Dříve pro mě znamenal domov místo, kde mám svoje milované rodiče. Takže zcela pochopitelně, dětský domov pro mě neznamenal domov. Bylo to pro mě jen místo, kde jsem nějakou dobu žil, nic víc“*. Tři z respondentů naopak uvádí, že dětský domov pro ně byl domovem, ve dvou případech se jedná o osoby, které byly z rodiny odejmuty již v útlém věku a strávily v dětském domově většinu svého dětství. Na základě výpovědí respondentů, kteří se dostali do instituce až po tom, co strávili většinu svého dětství se svou biologickou rodinou, a dětský domov je pro tyto jedince pouze náhradním bydlením, mohli bychom tedy předpokládat, že umístění do dětského domova ve vyšším věku může způsobit obtížnější přizpůsobení jakémusi nestandardu a také navázání nějakého hlubšího vztahu. Výzkumné šetření ale ukázalo, že tomu tak není. Všichni respondenti, a to i včetně těch, kteří brali dětský domov jen jako náhradní střechu nad hlavou, zmiňují přítomnost pozitivního vztahu s alespoň jedním vychovatelem. Vychovatel pro ně byla osoba, které důvěřovali a mohli se na ní obrátit kdykoliv bylo potřeba. Respondentka 1 například uvádí: *„Pak jsem tam měla dvě tety, které jsem měla opravdu hodně ráda a jak už jsem říkala, brala jsem je jako své náhradní matky. S oběma se dodnes občas setkávám. Bylo to pro mě hodně důležité, protože každý člověk potřebuje někoho takového mít a zvláště dítě, které je odebráno matce, potřebuje určitý pocit, že někam patří, že jsou na světě lidi, kterým na něm záleží“*, stejně tak situaci hodnotí i respondentka 3: *„A s tou jsem si vytvořila hodně dobrý pouto, za tou jsem mohla kdykoliv s čímkoliv jít, protože jsem ji věřila. To byla taková moje nejlepší kamarádka, za kterou jsem mohla jít se všemi svými bolístky“*, nebo také respondent 7: *„Když někoho takového máte, tak jsou všechny problémy hned menší, protože na to nejste sama, to asi znáte. Takže asi tohle pro mě bylo důležité, že jsem na to nebyl sám“*. Zjištění, že všichni respondenti našli v dětském domově takovou osobu, která pro ně znamenala důležitého člověka a se kterou utvořili pevné pouto, je velmi pozitivní a žádoucí, protože každý někoho takového nepochybně potřebuje. Někteří z respondentů se s osobou, se kterou takový pevný vztah v dětském domově měli, dokonce stále stýkají a udržují pozitivní vztahy i nadále, což vypovídá například respondentka 1: *„S konkrétními dvěma tetami se občas vidím. Máme na*

sebe kontakt, takže si třeba i voláme na Vánoce, k narozeninám nebo tak. Vím, že se na ně můžu kdykoliv obrátit, kdyby bylo potřeba“, nebo respondentka 2, která uvádí: *„Jsem v kontaktu s XXX, to je ta noční teta. Navštěvujeme se pravidelně, jezdí k nám občas na návštěvu podívat se na děti“*. Velmi zajímavé zjištění je také to, že režim dětského domova a dodržování určitých pravidel je respondenty vnímáno kladně. A i když přiznávají, že v dětském věku to v určitých situacích nebrali jako pozitivum, dnes v dospělosti jsou za to rádi a považují to za něco, co jim do života hodně dalo a za co jsou vděční. Respondentka 3 například zmiňuje: *„Naučila jsem se tam fungovat, plnit si svoje povinnosti, mít nějaký režim. To člověka připraví do života víc než dost, si myslím. A i když jsem třeba jako dítě někdy protestovala, tak teď to vnímám pozitivně, protože vím, že bez režimu nic nefunguje“*, důležitost norem zmiňuje i respondentka 4: *„A pak bych řekla, že jsem se naučila, že život obnáší povinnosti a že člověk musí nějak fungovat, aby zapadl“*. Celkově z odpovědí respondentů vyplývá, že zpětně na čas strávený v dětském domově vzpomínají velmi dobře. A i když zmiňují určitou dětskou nespokojenost s režimem, pravidly a přísností vychovatelů, kterou jako děti měly, dnes se na celou situaci dívají jinak. Tuto zkušenost hodnotí jako něco, co je velmi obohatilo a co přineslo do jejich života řád, který je v životě tolik potřebný k tomu, aby byl jedinec schopný fungovat ve společnosti bez větších obtíží.

DVO 2: Jakým způsobem se tato zkušenost promítá do jejich současného života?

Kategorie: Získaná specifika

Kódy: Tolerance k druhým lidem

Pochopení celé situace

Životní režim

Výzkumy, které se zaměřují na děti vyrůstající v dětských domovech, zdůrazňují převážně negativní důsledky této zkušenosti, na pozitivní stránku věci se již tolik nepoukazuje. Z výsledků výzkumného šetření bylo ale zjištěno, že respondenti vnímají celou řadu pozitivních aspektů, které díky dětskému domovu získali. Respondenti zmiňovali v souvislosti s dětským domovem získání potřebných dovedností pro život. Polovina z respondentů vyrůstala v nepříznivých životních podmínkách a chyběly jim základní dovednosti, kterými by měl každý člověk disponovat. Zmiňují, že právě díky dětskému domovu pochopili, co je naprosto žádoucí a ve společnosti požadované, jako jakási nepsaná

norma. Například respondentka 1 zmiňuje: „*Poznala jsem, co je normální život, že můžu chodit do školy, můžu si hrát, můžu jezdit na výlety. To pro mě znamenalo strašně moc. Nebýt dětského domova a těch tet tam, toho režimu, tak bůh ví, kde bych dneska byla. Možná bych se poflakovala venku s flaškou v ruce, stejně jako moje matka tenkrát.*“ S tím souvisí určitý životní režim, který pochopili právě díky dětskému domovu a jeho stylu fungování. Podobně situaci hodnotí respondentka 3: „*V průběhu těch let jsem vlastně i poznala, jak to všechno funguje. Doma jsme často hladověli, protože rodiče hodně pili a dávali peníze převážně do alkoholu. Byli jsme hodně zanedbaní, neuměli jsme si vyčistit zuby, koupali jsme se tak jednou do měsíce. Nerada na to vzpomínám. V děčáku jsem se tohle všechno naučila a poznala jsem, jak se žije skutečný život.*“ Je velmi pozitivní, že na takovou to věc, kterou převážná většina lidí bere jako samozřejmost svého života, respondenti upozorňují a berou to jako jednu z pozitivních specifik, kterou se díky dětskému domovu naučili. Zároveň zmiňují, že jsou vděční a uvědomují si, že nebýt dětského domova a této nezbytné výchovy, možná by se jejich život ubíral jiným směrem, jak k tomu mluví například respondentka 4: „*A samozřejmě nemůžu opomenout fakt, že jsem se tam naučila všechno potřebné a že mě tety vychovaly ke slušnosti. Což je samozřejmě velké plus, protože bych asi dneska nebyla tam kde jsem.*“ Dětský domov je velmi specifické prostředí, kde vyrůstá několik dětí pohromadě, a i když to může mít své nedostatky, respondenti zdůrazňují, že se díky tomu naučili větší toleranci a respektování druhých lidí. Respondent 6 o tolerování mluví takto: „*Určitě jsem začal více respektovat ostatní, jejich prostor a taky to, že si každý něčím prochází a my nikdy nemůžeme vědět čím, takže je potřeba určitá dávka tolerance.*“ Podobně se k situaci staví respondentka 2: „*Díky pobytu v dětském domově jsem se stala tolerantní k ostatním lidem. Tam člověk není sám, je kolem něj spousta jiných dětí a je potřeba nemyslet jen na sebe a na své blaho. To jsem si uvědomila až tam.*“ Určitá schopnost tolerance a respektování druhých lidí je nepochybně další z věcí, bez kterých se člověk v životě neobejde a aby mohl jedinec fungovat ve společnosti lidí, je potřeba touto schopností disponovat. Je velmi pozitivní zjištění, že většina respondentů uvádí získání této schopnosti právě v souvislosti s pobytem v dětském domově. V neposlední řadě respondenti oceňují, že jim dětský domov pomohl pochopit celou situaci, která se v jejich životě odehrála, dokonce zmiňují roli vychovatele, který v procesu pochopení sehrál zásadní roli. Respondent 7 například zmiňuje: „*Pamatuji si, že jsem hodně brečel a uzavřel jsem se strašně do sebe. Já nevím, co mi to pomohlo pochopit, asi vychovatelé a ten přístup jejich*“, podobně se vyjadřuje i respondentka 2: „*Hodně mi pomáhaly tety, které mi vysvětlily, že mámina smrt rozhodně není moje chyba a za to jsem jim moc vděčná.*“ Respondentka 4 zmiňuje: „*Hodně jsem o sobě tenkrát pochybovala, že nejsem*

dost dobrá, protože kdybych byla, tak se přece léčí a dělá se sebou něco. Vyčítala jsem to sama sobě. Hodně mi s tím pomohli pracovníci v domově, hodně jsme mluvili a pracovali na mých pocitech“, na důležitost pracovníků dětského domova v souvislosti s pochopením celé situace upozorňuje i respondent 5: *„Samozřejmě mi pomáhali lidi v domově, povídali si se mnou, všechno jsme rozebírali, mluvili o mých pocitech. A konečně mě vlastně někdo poslouchal a bylo pro ně důležité, jak se cítím.“* Výzkumné šetření poukázalo na získání důležitých pozitivních prvků, které respondenti přičítají právě pobytu v dětském domově. Je nepochybně důležité upozorňovat na negativní důsledky spojené s pobytem, ale spolu s tím by se nemělo zapomínat i na ty pozitivní, které se tam vyskytují také a které jsou neméně důležité.

DVO 3: Co jedincům pomohlo překonat nástrahy po opuštění dětského domova?

Kategorie: Zdroje resilience

Kódy: Důvěra v sebe sama

Podporující osoby

Sociální kompetence

Opuštění dětského domova a ten několikrát již zmiňovaný nepříjemný střet s realitou života je pro jedince velmi náročná a složitá situace, se kterou si musí víceméně poradit sami. Aby se jedinec zvládl adaptovat do většinové společnosti a žít bez větších problémů, je důležité, aby se u něj v průběhu života rozvíjely pozitivní zdroje resilience. Výzkumné šetření ukázalo, že u respondentů se nejčastěji vyskytují dva pozitivní zdroje. Nejčastěji respondenti uvádějí důvěru v sebe sama a ve své schopnosti. Důvěra v sebe sama je jeden ze základních předpokladů spokojeného života. Pokud jedinec nemá vytvořenou sebedůvěru, jen těžko bude důvěřovat ostatním lidem. Šetření ukázalo, že i přesto, čím si jedinci v dětství prošli, důvěru v sebe sama a ve své schopnosti mají poměrně dobře rozvinutou. Právě zkušenost s problematickým dětstvím je utvrdila v tom, že pokud zvládli překonat náročné období v rodině a posléze při příchodu do dětského domova, již zvládnou všechno. O velmi dobře vybudované sebedůvěře hovoří respondentka 1: *„Myslím si, že je to hlavně víra v sebe sama a v to, co všechno dokážu. Víím, že jsem zvládla v dětství odloučení od matky, adaptaci na neznámé prostředí a tak dále, takže tím se utvrzuji, že už zvládnou všechno“*, podobně popisuje situaci i respondentka 3: *„No tak asi tenhle přístup, věřit sama sobě. Člověk má největší*

oporu vždycky sám v sobě. V děcáku nám vždycky říkali, že nejdůležitější je věřit sám sobě, protože když si věříme, tak dokážeme i nemožný.“ O důvěře ve své schopnosti mluví také respondent 5: *„Jednak jsem si pomáhal já sám, věděl jsem, že se můžu na sebe spolehnout a že jsem bojovník, který už toho zvládnul hodně, takže zvládne i tohle.“* Můžeme se domnívat, že respondenti, kteří mají vybudovanou poměrně silnou sebedůvěru, zvládli přechod z dětského domova do běžného života s daleko menšími obtížemi. Mimo sebedůvěry respondenti zmiňují i podporující osoby, které jim pomáhají zvládat stresové situace a vyrovnávat se s nepříjemnými faktory v jejich životě. Nepochybně svou roli zde hrají i vychovatelé, se kterými si respondenti v dětském domově vytvořili silné pouto. Vědomí, že mají někoho, na koho se můžou spolehnout, kdo je podporuje a věří jim, jim do života nepochybně přineslo pocit přijetí. U některých to bylo v dětském domově vůbec poprvé, co tento pocit zažili. A to je další z důležitých faktorů, které má zásadní vliv na celkovou životní spokojenost. Respondent 7 uvádí: *„A když je nejhůř, tak si říct o radu. V děcáku jsem to taky vždycky nejdřív zkoušel vyřešit sám a když to nešlo, tak jsem se radil s vychovateli“.* Respondenti díky této zkušenosti vědí a zároveň věří, že nemusí být na všechno sami a když potřebují, mohou si říct o pomoc. Takovou situaci popisuje například respondentka 2: *„Asi ta prvotní vazba na noční tetu. Tam jsem vlastně poprvé zažila to bezpodmínečný přijetí a tu vzájemnou důvěru. Takže celkově asi vědomí toho, že mám někoho, kdo mi důvěřuje a na koho se můžu vždycky spolehnout. To jsem pochopila, až v dětském domově, předtím jsem to tak neměla“*, nebo respondentka 4: *„Možná, že to vědomí toho, že mám lidi, na které se můžu obrátit a můžu je požádat o pomoc. V domově jsem měla velmi hezké vztahy s vychovateli, ale konkrétně s paní ředitelkou o trošku lepší. A vím, že když mě něco trápilo, tak mě vyslechla a snažila se mi pomoc. Takže bych asi řekla to, že prostě člověk není sám a když má možnost se o tom s někým podělit a ví, že mu ten člověk je nápomocný a že pro něj má nějakou hodnotu, tak by se neměl bát využít tu důvěru, kterou v něj má.“* Z rozhovorů s respondenty také vyplynulo, že většina z nich má velmi dobré sociální kompetence. A můžeme se domnívat, že je to zásluha právě vychovatelů a dětských domovů, které se u dětí snažili tyto kompetence pěstovat. Zároveň tam svou roli sehrál jistě i kolektiv, ve kterém tyto jedinci velkou část svého života vyrůstali. Respondent 6 zmiňuje: *„S lidmi komunikuji dost dobře a troufám si říct, že pro ostatní jsem celkem dobrý společník. Lidi ze mě mají takovou vrbu, hodně se ke mně chodí vypovídat a hodně se mi svěřují“*, podobně se vyjadřuje i respondentka 1: *„Myslím si, že v tomto si vedu poměrně obstojně. Jsem velmi komunikativní a mám ráda společnost lidí. Od malička jsem vyrůstala ve velké skupině, a tak to беру jako součást sebe, být mezi lidmi a komunikovat s nimi“*, nebo respondentka 4: *„Já jsem velmi společenský člověk*

a společnost lidí mám moc ráda. Nevím, jestli to mám prostě v sobě od narození, nebo jestli je to důsledkem dětství v dětském domově v přítomnosti velké skupiny lidí, těžko říct. Jsem hodně komunikativní člověk a zároveň lidi velmi ráda poslouchám.“ U dětí z dětských domovů je pochopitelné, vzhledem k tomu, z jakých rodin většina z nich pochází, že u nich budou převažovat rizikové faktory, které mohou je a jejich vývoj negativně ovlivnit. Nicméně výzkumné šetření ukázalo, že množství protektivních zdrojů také není zanedbatelné. Všichni z respondentů jsou ve svém životě poměrně spokojeni a nepotýkají se s žádnými velkými problémy.

DVO 4: Jakým způsobem probíhala adaptace na samostatný život?

Kategorie: Závislost na pomoci druhých

Kódy: Střet s realitou

Pomoc blízkých osob

Pomoc ze strany DD

Z výpovědí respondentů vyplývá, že největším problémem, se kterým se po opuštění dětského domova potýkali, byl samotný střet s realitou, jak o tom mluví respondentka 4: *„Asi postavit se k té realitě čelem. Uvědomit si, že jsem v tu chvíli sama a že to musím zvládnout.“* V dětském domově jsou děti v podstatě neustále pod kontrolou vychovatelů, kteří dohlíží na to, aby jejich jednání bylo víceméně správné. V momentě, kdy opustí dětský domov, zjistí, že jsou na všechno sami, že na ně již nikdo nedohlíží a pocítují nemalou nejistotu, kterou zmiňuje například výpověď respondenta 5: *„Ale je pravda, že v tom děčáku furt člověk cítí tu podporu, kdyby se něco nepovedlo. Tady už prostě musí jet sám na sebe a když se něco nepovede, tak už za sebou nikoho nemá“*, nebo respondentka 3: *„Ten počáteční šok byl asi nejhorší. Než jsem jako pochopila, že teď je ten moment, kdy už musím jet jen a jen sama na sebe. Že už mi nikdo nepomůže. Že si musím všechno obstarat sama, v děčáku to dělají všechno za vás.“* Respondent 6 zmiňuje přebytek svobodného času, se kterým si nevěděl rady, což je poměrně pochopitelné, protože děti v dětských domovech mají režim dne striktně daný. Konkrétně se vyjadřuje takto: *„Takže nejhorší byla ta samota, to ticho. Vůbec jsem nevěděl, co se sebou, jak využít volný čas. V tom děčáku byl ten program víceméně jasný, tady jsem byl najednou pánem já, a to byl nezvyk.“* V těchto chvílích plné nejistoty je žádoucí, mít se na koho obrátit a požádat o radu, aby byl přechod do reálného života alespoň o něco

jednodušší. Je velmi pozitivní zjištění, že všichni respondenti někoho takového měli. Jednalo se převážně o příbuzné osoby (sourozenci, prarodič), přátele ze školy a mimo jiné také o vychovatele, který byl jedinci i po opuštění dětského domova kdykoliv k dispozici. Z výpovědí respondentů vyplývá, že nejvíce pomoci potřebovali v oblasti bydlení, kdy jim tyto osoby poskytovali chvilkový azyl, než k došlo k určité stabilizaci. Respondentka 3 se vyjadřuje takto: „*Hodně mi pomohl brácha, který mě u sebe nechal nějakou dobu bydlet. Pomáhal mi často i finančně. A taky ostatní sourozenci mi pomáhali, hodně sestra, která vyrůstala u babičky*“, podobně hovoří i respondent 7: „*Babička, poskytla mi bydlení.*“ Na základě výpovědí respondentů bychom mohli konstatovat, že byli po opuštění dětského domova závislí na pomoci druhých lidí, a právě oni jim pomohli v procesu stabilizace a adaptace na nové prostředí. Co se týká zaměstnání, respondenti nejčastěji uváděli, že najít práci pro ně nebylo obtížné, právě naopak si ji našli velice rychle a většina z nich i dnes pracuje v oboru, který mají vystudovaný. Pouze jeden z respondentů byl nějakou dobu nezaměstnaný, nicméně byl alespoň přihlášen na úřad práce a zanedlouho si zaměstnání našel. Co se týká pomoci ze strany dětského domova, respondenti uváděli nejčastěji peněžní příspěvek, který od dětského domova dostali bez většího specifikování jeho výše. Respondent 5 se k tomu vyjadřuje takto: „*Myslím, že jsem dostal nějaké peníze do začátku, ale upřímně si teď už vůbec nevybavuji, kolik to bylo. A jinak nevím, že by mi někdo nějak pomáhal. Zabalil jsem si věci a prostě šel.*“ Dále z výpovědí respondentů vyplývá, že jim byl zprostředkován kontakt na možné bydlení na ubytovně, jako to zmiňuje respondentka 3: „*Dostala jsem kontakt na ubytovnu nedaleko děcáku, a tak tam jsem nějakou dobu bydlela. Jinak asi nic jiného.*“ Z výpovědí respondentů je zřejmé, že pomoc ze strany dětského domova nebyla nedostatečná, museli se spoléhat hlavně na pomoc svých blízkých. Je ale nutné podotknout, že více než polovina respondentů odešla z dětského domova před velmi dlouhou dobou a v České republice ještě neexistovaly organizace, které by následnou pomoc zastřešovaly. Je ale velmi zajímavé, že respondenti, kteří odešli z dětského domova poměrně nedávno, pomoc od jiných podpůrných organizací taktéž nezmiňují.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké jsou důsledky stráveného dětství v dětském domově a jak tuto skutečnost vnímají osoby, které v ústavní výchově vyrůstaly. Zda je jejich současný život touto zkušeností ovlivněn. Lze říci, že cíl diplomové práce byl naplněn.

Dětský domov je velmi specifické prostředí, které se v mnohém od toho rodinného nepochybně liší. Odejmutí dítěte z původní rodiny a jeho umístění do dětského domova se stává velmi závažným zásahem do života všech členů. Pro samotné dítě, které se v takové situaci nachází, se jedná zcela nepochybně o psychicky velmi náročnou situaci. Ústavní výchova, která sice prošla určitou transformací, nikdy nemůže zcela nahradit dětství strávené se svou rodinou. Cílem ústavní výchovy je motivovat rodinu k odstranění důvodů, které vedly k umístění dítěte do dětského domova a následně znovunavrátit dítě do původního prostředí. Ne vždy je to ale možné. Jestliže se dítě z jakýchkoliv důvodů nemůže do původní rodiny vrátit, měli bychom se snažit o nalezení jiné formy náhradní výchovy. Teoretická část je zaměřena na popis rodiny a jejich funkcí vůči dítěti, které musí plnit. Práce také přibližuje důvody, které vedou k odejmutí dítěte a jeho umístění do ústavní výchovy a zároveň se zaměřuje na možné důsledky dlouhodobého pobytu dítěte v institucionální výchově. V práci je popsána také psychická deprivace, jelikož děti, které dlouhodobě strádají a nelze jim zajistit jinou formu náhradní rodinné výchovy, jsou tímto rizikem ohroženi o něco více. Výzkumné šetření analyzuje data, která jsou získána pomocí polostrukturovaných rozhovorů s osobami, které strávily určitou část svého dětství právě v dětském domově.

Díky rozhovorům byla získána data, která odpovídají na předem formulované dílčí výzkumné otázky, které zjišťují, zda existuje souvislost mezi dětstvím stráveným v dětském domově a současnou podobou samostatného života těchto jedinců.

Z výsledků výzkumu lze konstatovat, že tato zkušenost nemá na jedince a jeho život až tak zásadní vliv, jaký bychom očekávali. Všichni z respondentů uváděli, že jsou se svým aktuálním životem velmi spokojeni a na dobu strávenou v dětském domově vzpomínají velmi dobře. I přesto, že po opuštění dětského domova pociťovali určitou nejistotu, zda jsou schopni zvládnout nároky společnosti, mohli se spolehnout na pomoc blízkých lidí, kteří jim v této nelehké situaci pomohli a jejich vstup do samostatného života usnadnili. Všichni z respondentů jsou v současné době plně samostatní. Někteří a převážně ty starší z nich vedou spořádaný rodinný život, který je naplněn láskou. Výzkumy prof. Matějčka ukázaly, že se osoby, které vyrůstaly v ústavní výchově, potýkaly s celou řadou problémů, jako je například

profesní uplatnění či oblast blízkých vztahů. Výzkumné šetření této diplomové práce ale tuto skutečnost nepotvrdilo, spíše vyvrátilo. Všichni z respondentů pracují a převážná většina z nich dokonce v oboru, který vystudovali. Oblast blízkých vztahů je v jejich případě také velmi pozitivní, jelikož téměř všichni mají dlouhodobý partnerský vztah. Je samozřejmě potřeba zmínit, že výzkumný vzorek je oproti vzorku prof. Matějčka velmi malý, a proto nemůžeme výsledky označit za zcela univerzální. Pozitivním zjištěním výzkumného šetření bylo, že všichni z respondentů měli v dětském domově blízkého člověka, nejčastěji to byl vychovatel, kterému důvěřovali a mohli za ním kdykoliv s čímkoliv jít.

Přínosem této diplomové práce je zjištění, že pobyt dítěte v dětském domově není pro dítě již tolik rizikový jako před několika lety. To ale samozřejmě neznamená, že bychom neměli hledat jiné řešení, než je právě ústavní výchova. Stále by mělo platit, že odejmutí dítěte a jeho umístění do dětského domova je až ta poslední možnost. Autorka shledává jako přínosné provedení podobného výzkumu, jako byl ten prof. Matějčka v současné době. Výzkum by mohl přinést zajímavá zjištění a také nové podněty, kterým by se společnost v souvislosti s dětskými domovy mohla věnovat.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

POUŽITÁ LITERATURA

ARRINGTON, Edith, WILSON, Melvin. *A Re-Examination of Risk and Resilience During Adolescence: Incorporating Culture and Diversity*. Journal of Child and Family Studies 9(2), 2000. 221-230.

BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.

BITTNER, Petr et al. *Děti z ústavů!: právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. Brno: Liga lidských práv, ©2007. 72 s. Práva v souvislostech. ISBN 978-80-903473-4-2.

ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-x.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-138-0.

DAVIDOVÁ, Ivana. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-628-4.

DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha, 1986.

GJURIČOVÁ, Šárka, KOCOURKOVÁ Jana a KOUTEK Jiří. *Podoby násilí v rodině*. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-416-3.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4674-6.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

JANSKÝ, Pavel., 2004. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-114-7.

KOVAŘÍK, Jiří, BUBLEOVÁ Věduna a ŠLESINGEROVÁ Kateřina. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7.

- KRAUS, Blahoslav a POLÁČKOVÁ Věra. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.
- LANGMEIER, Josef a MATĚJČEK Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 7. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0853-2.
- MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.
- MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ Hana. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 9788024633367.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-76-1.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- NOVOTNÝ, Jan Sebastian. *Zdroje resilience a problémy s přizpůsobením u dospívajících*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. ISBN 978-80-7464-700-0.
- PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.
- PLAŇAVA, Ivo. (2000). *Manželství a rodiny: Struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk.
- PRESOVÁ, Jana. *Školní vztahová síť jako zdroj resilience dětí v riziku poruch chování*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7580-1.

- ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-48-6.
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
- STODŮLKOVÁ, Eva a ZAPLETALOVÁ Eliška. *Pedagogika pro střední školy*. Beroun: Machart, 2011. ISBN 978-80-87517-22-2.
- SYCHROVÁ, Adriana., 2014. *Ústavní péče v resocializačním kontextu*. 1. vyd. Univerzita Pardubice. ISBN 978-80-7395-756-8.
- SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0249-1.
- ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.
- Šlesingerová, Kateřina. Jací mladí lidé odcházejí z dětských domovů. *Děti a my*, 2005, 35(3), s. 37, 39 přílohy Náhradní rodinná péče. ISSN 0323-1879.
- ŠOLCOVÁ, Iva a KEBZA, Vladimír. *Hlavní koncepce psychické odolnosti*. Československá psychologie. Praha: Psychologický ústav AV ČR, 2008, roč. 52, č.1, 1-19. ISSN 0009-062X.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-678-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VITÁKOVÁ, Petra, ed. *Souhrnná metodika podporovaného zaměstnávání: projekt EQUAL - rozšíření metodiky, národní a evropská spolupráce*. Praha: Rytmus, 2005. ISBN 80-903598-0-9.
- VOCILKA, Miroslav. *Dětské domovy v České republice: (charakteristika jednotlivých dětských domovů)*. Praha: Aula, 1999. ISBN 80-902667-6-2.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Projekty. In: *dejmedetemsanci* [online]. 2022 [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: <https://www.dejmedetemsanci.cz/s1/projekty.html>

Accenture Academy. In: *nadaceteremaxove* [online]. 2022 [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: <https://nadaceteremaxove.cz/nase-pomoc/projekty/>

Restart. In: *nfvk* [online]. 2022 [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: <https://www.nfvk.cz/restart/>

PTÁČEK, Radek, KUŽELOVÁ, Hana a ČELEDOVÁ Libuše. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. ISBN 978-80-7421-040-2. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/954480/nahradni_pece.pdf/0152838a-6c55-7fc1-7ec3-f90d916e56a4

LEGISLATIVA

ČESKO. Zákon č. 210 ze dne 11. září 1998 o rodině. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1998, částka 73. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-210>

Česko. Zákon č. 109 ze dne 29. března 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 48. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Výsledky výzkumného šetření.....	50
--	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A.....	1
----------------	---

Příloha A

Ukázka rozhovoru s respondentkou 1

1. Co si představíte pod pojmem domov a znamenal pro Vás dětský domov skutečně domov?

Domov je pro mě místo, kde se cítím dobře a kde mě členové domácnosti mají rádi. Stejně tak, jako já mám ráda je. Je to pro mě místo, kde můžu být sama sebou a na nic si nehrát. Jestli pro mě byl dětský domov domovem? Určitě ano. Měla jsem tam spoustu svých lidí, které jsem měla ráda, včetně několika tet, které jsem tenkrát brala jako takové svoje náhradní mámy. Cítila jsem se tam bezpečně a měla jsem pocit, že jsem součástí těch lidí tam.

2. Co myslíte, že Vám dětský domov dal?

Když opomenu to, že mi dal na několik let střechu nad hlavou, tak samozřejmě musím taky zmínit určitý řád života. Předtím, než jsem šla do dětského domova, tak jsme s matkou a bráchou žili ze dne na den. A každý den vypadal stejně – ráno nás vzala s sebou ven, nakoupit alkohol, sednout do parku a celý den být tam. Někdy nás brala i do hospody mezi ostatní opilé lidi, někdy nás zase nechala doma samotné, třeba i tři dny. V dětském domově jsem poznala určitý režim, který jsem do té doby neznala. A to mi dalo do života hodně. Tenkrát jsem si myslela, že je normální se jen tak poflakovat venku a nic nedělat.

3. Jak nahlížíte na Váš pobyt v dětském domově? Hodnotíte tuto zkušenost spíše pozitivně nebo spíše negativně?

Ted' zpětně určitě pozitivně. Hodně mi toho dětský domov dal a naučil mě spoustu věcí do života, které jsou tolik potřebné a jsem za to nesmírně vděčná. Měla jsem tam kamarády, měla jsem se tam dobře. Ale abych pravdu řekla, tenkrát jako dítě a později jako pubert'ák jsem to tak nevnímala. Zlobila jsem se na celý svět, že tam musím být, že nemůžu chodit třeba na diskotéky, nebo celkově, že musím dodržovat pravidla. Ale to je asi prostě přirozený u každého dítěte v tomhle věku. Jak říkám, zpětně si uvědomuji, že nebýt dětského domova a těch tet tam, toho režimu, tak bůh ví, kde bych dneska byla. Možná bych se poflakovala venku s flaškou v ruce, stejně jako moje matka tenkrát.

4. Jak jste se vyrovnával/a s tím, že jste byl/a umístěna mimo svou rodinu? Co to pro Vás tenkrát znamenalo a co Vám v tu chvíli nejvíce pomohlo celou situaci pochopit?

No, tenkrát jsem tomu moc nerozuměla. Nechápala jsem, proč nemůžu být se svou mámou a musím být zavřená tam, byla jsem ještě malá holka. Hodně jsem brečela a prosila, abych se mohla vrátit k mámě. Měla jsem pocit, že to, jak jsme žili, je normální a nepřišlo mi to nijak špatné. Nebo špatné, měla jsem hodně často hlad, byla jsem svědkem určitých věcí a tak dále, ale brala jsem to tenkrát jako standart, jako něco, co je prostě normální. Za nějakou dobu jsem samozřejmě pochopila, jak vypadá život normálního dítěte a bylo mi tam najednou strašně dobře. Hodně mi pomáhalo, že byl brácha v dětském domově se mnou, že jsem tam nebyla sama a díky téhle zkušenosti jsme si strašně blízko i dneska. A celou tu situaci jsem vlastně dodneška nepochopila, nebo respektive nepochopila jsem svou matku. Proč si někdo dělá děti, když jim nemůže dát všechno co potřebují.

5. Měl/a jste v dětském domově nějakého svého člověka? Někoho, za kým jste mohl/a vždycky se vším přijít? Pokud ano, co to pro Vás tenkrát znamenalo?

Měla jsem tam samozřejmě svého bratra, který je starší a opravdu se o mě velmi dobře staral. Furt za mnou chodil a ptal se, jestli je všechno v pořádku a věděla jsem, že když by nebylo, tak můžu jít za nim. A pak jsem tam měla dvě tety, které jsem měla opravdu hodně ráda a jak už jsem říkala, brala jsem je jako své náhradní matky. S oběma se dodnes občas setkávám. Bylo to pro mě hodně důležité, protože každý člověk potřebuje někoho takového mít a zvlášť dítě, které je odebráno matce, potřebuje určitý pocit, že někam patří, že jsou na světě lidi, kterým na něm záleží.

6. Cítil/a jste se v dětském domově dobře? Pokud ano, co Vám k tomu pomáhalo? Pokud ne, proč ne?

Ano cítila jsem se tam dobře. Když opomenu období puberty, kdy jsem měla pocit, že všichni jsou proti mně a že jsem tam jako ve vězení a tak dále. Ale z celkového hlediska jsem tam byla opravdu šťastná. Poznala jsem, co je normální život, že můžu chodit do školy, můžu si hrát, můžu jezdit na výlety. To pro mě znamenalo strašně moc. Pomáhali mi k tomu hlavně ty lidi, tety a nepochybně taky ostatní děti.

7. Byla jste v kontaktu se svou biologickou rodinou? Pokud ano, v čem Vám to přinášelo pozitiva či negativa?

Párkrát nás v dětském domově navštívila babička, ale byla nemocná, takže si nás nemohla vzít k sobě a neměla ani moc síly, aby jezdila tak často. To bylo moc fajn, vždycky jsem se na její návštěvu moc těšila a dodneška nechápu, jak takový úžasný člověk mohl stvořit někoho, jako je moje matka. Ta ale potom zemřela, takže tím veškeré rodinné styky skončily. Matka nás navštívila pouze jednou, a to někdy krátce před tím, než dětský domov opouštěl můj bratr, protože je starší. Tenkrát tam udělala velký virvál, že chce abychom se vrátili s bratrem k ní. Jenže tím to vlastně skončilo, udělala scénu, a to bylo naposledy, co jsem ji viděla. Nijak se nesnažila, aby si mě mohla vzít k sobě. No a nikoho jiného nemám, tátu ani neznám. Máma hodně střídala partnery, a to takovým způsobem, že si ani nebyla jistá, kdo je vlastně otcem.

8. Ovlivnil Vás nějak pobyt v dětském domově? Čím?

Naučila jsem se tam spoustu věcí, které jsou pro život hodně důležité a bůh ví, kde bych dneska bez dětského domova byla. A ovlivnilo mě to tak jako celkově. Poznala jsem, že člověk může žít spořádaně a být spokojený ve svém životě. Díky tomu jsem se rozhodla, že takhle chci dál žít. Že chci normálně pracovat, že chci mít jednoho partnera, založit s ním rodinu a žít prostě normálně, protože v dětském domově jsem poznala, že to jde. Že když člověk má ty správné hodnoty a klade na ně důraz, tak nemůže sejít z cesty. A když se náhodou něco nepovede, a přece jen z té cesty trochu uhne, vždycky má možnost, jak to napravit a jak se vrátit na tu cestu původní. Ovlivnilo mě to v tom, že chci být dobrý člověk.

9. Máte pocit, že jste se díky dětskému domovu mohla nějak osobnostně posunout? V čem, pokud ano?

Ano, mám pocit, že dětský domov ze mě udělal člověka v pravém slova smyslu. Naučila jsem se, že všechno má svůj řád a bez řádu nikdy nemůže nic fungovat. Potkala jsem tam spousty dětí s různými osudy a je mi z toho smutno, co všechno kolikrát děti musí zažívat. Naučila jsem se k toleranci a k tomu být nápomocná druhým lidem, protože nikdy nevíme, čím si zrovna prochází a co už mají za sebou.

10. Myslíte si, že Vás zkušenost s dětským domovem nějak ovlivnila ve Vašem současném životě? V čem konkrétně?

Jak jsem již říkala, díky dětskému domovu jsem poznala, že život nemusí být špatný. Je to ale na tom člověku, pro jakou možnost se rozhodne. Já jsem se rozhodla být dobrým člověkem a

žít tak, abych si jednou mohla říct, že jsem prožila dobrý život a že jsem nikomu vědomě neublížila.

11. Co Vám dělá ve Vašem životě největší obtíže?

No, co se týká vlastností, tak trochu problematickou vnímám svou přehnanou empaticnost. Ráda poslouchám druhé lidi, snažím se jim vždycky pomoci, jak nejlépe dokážu. Jenže někdy je toho až moc, občas se mi stane, že přebírám problémy jiných na sebe. Mám z toho pak špatné nálady a jsem trochu frustrovaná, že nemůžu udělat více. Nevím, jestli to může být třeba tím, že jsem si prošla tím, čím jsem si prošla. Že se prostě snažím, aby lidem kolem mě bylo jen dobře a nemuseli o sobě nikdy pochybovat, nevím. A pak teda taky neumím zacházet s penězi. Vím, že se to hodně diskutuje u dětí z dětských domovů, tak já sama za sebe to můžu potvrdit. I když je pravda, že už to umím trochu korigovat, už to není tak špatné jako třeba před pěti lety. Nicméně furt to není tak, abych o sobě mohla říct, že jsem finančně gramotná. To, že si dávám nějaké peníze stranou je zásluha mého muže, který na mě v tomhle trochu dohlíží a snaží se, abych si dělala nějaké zásoby. Kdybych si to měla řídit sama, tak mi nezbyvá ani koruna.

12. Jste spokojen/á se svým dosavadním životem? Proč ano, proč ne?

Jsem velmi spokojená. Mám výbornou práci, která mě naplňuje a dělá mě fakt šťastnou. Každé ráno se do práce těším, a to je myslím velká výhra. Pracuji v dětském domově a považuji to jako takové svoje poslání. Dali mi toho strašně moc a tohle je to nejmenší, co můžu udělat, pracovat v této sféře a pomáhat jiným dětem. Co se týče osobního života, tak mám dlouholetého partnera, plánujeme svatbu a je nám společně moc fajn. Myslím, že v tuhle chvíli nemůžu být spokojenější.

13. Máte dlouhodobý partnerský vztah? Pokud ne, co myslíte, že je příčinou?

Ano, mám. Jsme spolu již 5 let a v současné době plánujeme svatbu a později bychom chtěli založit rodinu. Neříkám, že je všechno vždycky zalité sluncem, ale to je normální. V partnerovi mám obrovskou oporu a velmi si vážím toho, že ho mám. Je to můj největší parťák.

14. Jak hodnotíte Vaši sociální situaci? Dokážete s lidmi komunikovat, říkat svůj názor a adekvátně vyjadřovat své emoce? Pokud ne, co Vám činí potíže?

Myslím si, že v tomto si vedu poměrně obstojně. Jsem velmi komunikativní a mám ráda společnost lidí. Od malička jsem vyrůstala ve velké skupině, a tak to beru jako součást sebe, být mezi lidmi a komunikovat s nimi. Co se týká projevoování názoru, tak tam jsem ale hodně opatrná. Víím, že mám kolem sebe lidi, kterým můžu říct cokoliv a oni to přijmou, tam pak problém nemám. Poměrně zdrženlivější jsem u lidí, které třeba tolik neznám, nemáme úplně vybudovat tu důvěru, abych byla schopná říct cokoliv a věděla, že to bude přijmuto. Stejně tak s těmi emocemi, jsem velmi emoční člověk, ale když k lidem nemám důvěru, tak zůstávám zdrženlivější.

15. Díky čemu překonáváte překážky? Co Vám pomáhá zvládat stresové situace?

Myslím si, že je to hlavně víra v sebe sama a v to, co všechno dokážu. Víím, že jsem zvládla v dětství odloučení od matky, adaptaci na neznámé prostředí a tak dále, takže tím se utvrzuji, že už zvládnou všechno. Taky mi hodně pomáhá můj partner, lidé kolem mě, které mám a kterým bezmezně věřím. Když mě něco stresuje, tak si v hlavě přebírám možnosti, jak to řešit, zda to vůbec můžu ovlivnit a celkově nad tím hodně přemýšlím.

16. Co Vám z toho, co jste se měla nebo se naučila v DD, umožňuje překonávat překážky? Je něco takového?

No určitě ta důvěra v sebe sama a v to, co všechno dokážu. V dětském domově jsem se naučila, že nejdůležitější je věřit sám sobě. A od toho se to všechno odvíjí. A pak samozřejmě vazba na ty blízké lidi, tam jsem se naučila, že nemusím být na všechno sama, že si můžu říct o pomoc.

17. Co jste studoval/a? Cítila jste se ve škole dobře?

Studovala jsem zdravotní sestru. Ve škole mi bylo moc fajn a moc mě to bavilo. Měla jsem tam skupinu holek, se kterými se vídám dodneška a jsme velmi dobré přítelkyně. Později jsem si udělala také kurz asistenta pedagoga, což mě v současné chvíli živí.

18. Myslíte si, že Vás dětský domov připravil na samostatný život? V čem konkrétně?

No, to bohužel asi ne. Nebo jako bezprostředně po tom, co jsem vylezla z děčáku jsem absolutně nevěděla, co mám dělat. Tam mi dali všechno a nemusela jsem v podstatě nic. Najednou jsem vylezla a musela jsem se nějak žít, něco jíst, někde bydlet. V tu chvíli jsem moc nevěděla, jak se, co dělá. Chvilku jsem přespávala u své kamarádky ze školy, která mi díky bohu se vším pomohla. Víte ono to bude znít asi vtipně, ale já jsem ani nevěděla, že si

člověk musí koupit třeba toaletní papír. V děcáku prostě byl a taky jsem se nemusela o nic starat. Ty začátky byly hodně moc těžký, než člověk prostě pochopí, jak funguje život venku. Díky holkám jsem si našla práci a potom i takový byteček o jedné místnosti, kde jsem nějakou dobu žila. Tím, jak to moc neumím s penězi, tak to byla docela jízda. Každý měsíc jsem jen tak tak vycházela a někdy jsem třeba dva dny nejedla, protože jsem měla určitý obnos na jídlo, který když jsem utratila, tak už nebylo za co to jídlo koupit. Začátky byly opravdu velmi složité.

19. Měl/a jste tenkrát ve svém životě blízké lidi, kterým jste mohl/a důvěřovat a mohl/a jste se na ně kdykoliv spolehnout?

Ano, měla jsem bratra, který v tu dobu žil na ubytovně a byl připraven mi kdykoliv pomoci. Jenže měl přítelkyni, takže u něj jsem být nemohla. Měla jsem taky ty holky z té školy a ty mi pomohly asi úplně nejvíc. Jedna mě u sebe nechala na nějaký čas bydlet, aniž by po mě chtěla nějaký finanční obnos, což mi velmi pomohlo. Nebýt toho, tak asi skončím někde v parku na lavičce.

20. Jaké byly Vaše představy o Vašem budoucím životě? Co jste si přál/a?

Vždycky jsem si představovala, že budu mít strašně velkou rodinu, velký dům a ten bude zaplněn dětmi. To úplně nevyšlo a dneska už jsem s počtem dětí trošičku opatrnější. Chtěla jsem mít taky muže, který mě bude milovat a zaplní mě láskou.

21. Jak je tomu dnes? Splnily se Vaše očekávání a přání? Pokud ne, co myslíte, že je důvodem?

Dosáhla jsem toho největšího vítězství se svým mužem. Opravdu je velmi milující a já se cítím milovaná, což je pro mě obrovské štěstí po tom všem. S velkým domem to zatím nevyšlo, protože nejsou finanční prostředky, nicméně našim velkým snem je si jednou vlastní domeček postavit a věřím, že společnými silami si to jednou splníme. Děti taky ještě nemám, ale určitě chci. Jak jsem říkala s počtem jsem dnes už trochu opatrná. Chci jen tolik dětí, o které budu schopna se postarat a kterým budu moct dát všechno.

22. Bylo pro Vás obtížné najít si zaměstnání? Pokud ano, v čem konkrétně?

To vyloženě asi ne, spíš pro mě byl těžký vůbec ten krok k tomu. Nevěděla jsem, že potřebuji nějaký životopis a už vůbec jsem nevěděla, jak se něco takového píše. Když jsem zvládla toto, tak jsem práci našla téměř okamžitě a kývlna jsem na druhou nabídku. První nabídku jsem odmítla, protože to bylo velmi daleko a já bych se do práce neměla, jak dostávat.

23. Využil/a jste tenkrát nějakou formu podpory a pomoci, aby byl odchod z dětského domova jednodušší?

Nevyužila, spoléhala jsem se na dobrotu, sílu a schopnosti svých kamarádek.

24. Pomohla Vám po opuštění dětského domova nějakým způsobem Vaše biologická rodina?

Bratr ano, ten se mi snažil pomáhat, jak jen to šlo, nicméně i on neměl lehké začátky a byl zaměstnaný, měl přítelkyni, tudíž nebylo tolik času, aby se mi mohl věnovat. Jinak nikdo. Matku jsem od toho incidentu v děčáku neviděla.

25. Co pro Vás při odchodu z dětského domova bylo nejtěžší? Jak jste to řešil/a?

No to už jsem vlastně řekla v té předchozí otázce, nejtěžší bylo vůbec to uvědomění, jak reálný život funguje. Že si člověk všechno musí obstarat sám, že se lednice sama nenaplní. Že se mi peníze neobjeví v peněžence jen tak a tak dále. Když jsem tohle všechno pochopila, tak to už bylo mnohem jednodušší, nicméně vycházet s penězi se mi stále nedařilo a vlastně ani dneska moc nedaří. Pomáhaly mi hodně holky ze školy. Teď zpětně, když si o tom povídáme, tak říkají, že měly tenkrát pocit, že jsem úplně marťan.

26. Jste stále v kontaktu s někým z dětského domova (tetou, strýcem, přáteli)?

Ano, s konkrétními dvěma tetami se občas vidím. Máme na sebe kontakt, takže si třeba i voláme na Vánoce, k narozeninám nebo tak. Víím, že se na ně můžu kdykoliv obrátit, kdyby bylo potřeba. U jedné z nich jsem shodou okolností byla v listopadu na narozeninové oslavě. Zním její děti, vnoučata, muže. Cítím se být jejich součástí. A občas si také napíšu s jednou holčinou, která tam byla se mnou.

1. Co si představíte pod pojmem domov a znamenal pro Vás dětský domov skutečně domov?

Asi místo, kde je mi dobře. Kde mám ty lidi rád a kde mají oni rádi mě. Považoval jsem to za svůj domov, protože tam bylo spoustu skvělých vychovatelů a ty jsem měl fakt rád.

2. Co myslíte, že Vám dětský domov dal?

Rodinu. Já jsem je považoval za rodinu a považuji je za svou rodinu i dneska. Sice jsem tam přišel poměrně ve starším věku, ale strašně rychle jsem si tam vytvořil vazby a sžil se s tím prostředím i s lidmi.

3. Jak nahlížíte na Váš v pobyt v dětském domově? Hodnotíte tuto zkušenost spíše pozitivně nebo spíše negativně?

Jednoznačně pozitivně. Bylo to super období, na které velmi rád vzpomínám a rád se za nimi občas jdu podívat.

4. Jak jste se vyrovnával/a s tím, že jste byl/a umístěna mimo svou rodinu? Co to pro Vás tenkrát znamenalo a co Vám v tu chvíli nejvíce pomohlo celou situaci pochopit?

Jako byl to nezvyk. Babička byla prostě starší a bylo vidět, že mě moc nezvládá, byla tam ohromná věková propast. Neměla tolik energie, jako mladá ženská a všechno to pro ni bylo jiné. Já jsem ji to kolikrát taky moc neulehčoval a hodně jsem ji dával sežrat to, jak špatně vychovala svou dceru, mou mámu, která se na mě vykašlala. Poslední třeba dva tři roky jsem už na babičce viděl, že mele z posledního a už je toho na ní moc. Hodně jsme ale o tom mluvili, řešili to horem dolem. Pak když to přišlo a musel jsem jít do děčáku, tak jsem byl hodně špatný. Pamatuji si, že jsem hodně brečel a uzavřel jsem se strašně do sebe. Já nevím, co mi to pomohlo pochopit, asi vychovatelé a ten přístup jejich. Nevím, co jiného.

5. Měl/a jste v dětském domově nějakého svého člověka? Někoho, za kým jste mohl/a vždycky se vším přijít? Pokud ano, co to pro Vás tenkrát znamenalo?

Jo měl jsem tam všechny tety a strejdy, všechny jsem je měl rád. Někoho méně, někoho více. Asi nejradaší jsem měl tetu Mirku, ta byla moc fajn. Byla první člověk, kterého jsem tam poznal a za tou jsem tam vždycky chodil, když mě něco štvalo, taky byla asi jediná, komu jsem se otevřel. Neříkám, že úplně, ale řešil jsem s ní třeba věci, co s jinými ne. Ale i ona na mě uměla být taky pěkně ostrá, to jsem byl na ní vždycky naštvaný, když mi něco zakázala.

Jako tenkrát jsem to asi tak nebral jo, člověk nad tímhle normálně nepřemýšlí, ale řekl bych, že každý potřebuje někoho takového. Aby si měl s kým popovídat. Když někoho takového máte, tak jsou všechny problémy hned menší, protože na to nejste sama, to asi znáte. Takže asi tohle pro mě bylo důležité, že jsem na to nebyl sám.

**6. Cítil/a jste se v dětském domově dobře? Pokud ano, co Vám k tomu pomáhalo?
Pokud ne, proč ne?**

Většinu času jo. Když jsem zrovna nemusel plnit nějaký trest, nebo když jsem prostě zrovna nelítal v maléru a nebyla tam ta atmosféra taková napjatá. A to nebylo zas tak často jo, hodně to bylo na začátku, když jsem si na to všechno ještě zvykal a nevěděl jsem, co od koho čekat. Jinak to bylo dobré. Nejvíce vzpomínám na výjezdy v létě, to bylo skvělé. Jezdili jsme na takovou chatu, kde jsme byli skoro celý měsíc. To prostě byly jako prázdniny normálního dítěte. Nebyli jsme zavřený v domově, ale chodili jsme na výlety, koupat se do rybníka, opékali jsme si buřty a tak.

7. Byla jste v kontaktu se svou biologickou rodinou? Pokud ano, v čem Vám to přinášelo pozitiva či negativa?

S babičkou. Navštěvovala mě nejdříve ona a pak jsem jezdil taky k ní. Pozitivní to bylo v tom, že jsem věděl, že mám aspoň nějakého příbuzného. Někdo nemá třeba vůbec nikoho a je na všechno opravdu sám, to já jsem nebyl. Věděl jsem, že mám tu babičku a ta že bude vždycky stát za mnou, i když třeba udělám nějaký průser.

8. Ovlivnil Vás nějak pobyt v dětském domově? Čím?

Jako jestli z toho nejsem nějak deformovaný jo, nebo jak to myslíte? Tak se jako určitě necítím, беру to tak, že jsem měl prostě jiné možnosti než ostatní, co vyrůstají s rodiči. Ale neberu to jako negativum. Nemyslím si, že by mě to nějak zásadně ovlivnilo, nevím.

**9. Máte pocit, že jste se díky dětskému domovu mohl/a nějak osobnostně posunout?
V čem, pokud ano?**

To taky asi ne, nedokážu na tyhle otázky odpovědět.

10. Myslíte si, že Vás zkušenost s dětským domovem nějak ovlivnila ve Vašem současném životě? V čem konkrétně?

No asi že nechci děti. Protože jen křičí, dělají problémy a neposlouchají. To bylo v děcáku na denním pořádku. A že tam těch dětí bylo, to není jako když tohle dělá vaše malá sestra doma. Tady to dělali skoro všichni. Jinak asi ne, nemyslím si. To jsou strašně těžké otázky.

11. Co Vám dělá ve Vašem životě největší obtíže?

Přítečkyně vždycky říká, že neumím řešit věci v klidu. Což je asi pravda, vždycky se strašně rychle vytočím a hodně řvu. Místo třeba toho, abych to s ní řešil v klidu a abychom se dobrali nějakého společného řešení. Spoustu věcí si prostě vykřičím.

12. Jste spokojen/á se svým dosavadním životem? Proč ano, proč ne?

Tak jako jasně, že jsem občas nespokojený, ale to jsou chvilkové záležitosti, nic trvalého. Jinak bych řekl, že vedu fajn život, jen to vlastní bydlení mi ještě chybí, jinak asi nic.

13. Máte dlouhodobý partnerský vztah? Pokud ne, co myslíte, že je příčinou?

Otázka je, co je dlouhodobý. Jsme spolu něco málo přes rok, což je teda zatím můj nejdelší vztah. A zatím to klapě no. Jak jsem říkal, chceme spolu začít bydlet, tak tam se asi ukáže, jestli spolu zůstaneme nebo si budeme lézt na nervy.

14. Jak hodnotíte Vaši sociální situaci? Dokážete s lidmi komunikovat, říkat svůj názor a adekvátně vyjadřovat své emoce? Pokud ne, co Vám činí potíže?

No s těmi emocemi, to jsem říkal. Strašně lehce se naštvu, a to je pak oheň na střeše. Hodně křičím a je mi v tu chvíli jedno na koho. Takže tam by to asi chtělo trochu poladit. Jinak komunikuji asi dobře, nebo nikdo si zatím nestěžoval.

15. Díky čemu překonáváte překážky? Co Vám pomáhá zvládat stresové situace?

Prostě se hecnu a přežiju to, stejně mi nic jiného nezbyvá. A když je to hodně špatný, tak se zeptám na radu přítelkyně, nebo kluků, jak by to třeba řešili oni.

16. Co Vám z toho, co jste se měla nebo se naučila v DD, umožňuje překonávat překážky? Je něco takového?

To spolehnutí sám na sebe a když je nejhůř, tak si říct o radu. V děcáku jsem to taky vždycky nejdřív zkoušel vyřešit sám a když to nešlo, tak jsem se radil s vychovateli.

17. Co jste studoval/a? Cítil/a jste se ve škole dobře?

Byl jsem na stavební škole. A bylo to dobrý, měli jsme dobrou partu kluků ve třídě. Takže ano, cítil jsem se tam dobře. Jen mě teda otravovalo se učit, radši jsem měl praxe. V děcáku nás do toho učení docela nutili, a to si myslím, že není dobře. Prostě buď chceš mít dobrý známky, nebo nechceš. To je moje věc.

18. Myslíte si, že Vás dětský domov připravil na samostatný život? V čem konkrétně?

Asi jo, nebo nevím. Nějak žiju a zvládám to, tak asi připravil. Nevím, v čem konkrétně.

19. Měl/a jste tenkrát ve svém životě blízké lidi, kterým jste mohl/a důvěřovat a mohl/a jste se na ně kdykoliv spolehnout?

Jo, jasný že měl. Měl jsem babičku, kámoše ze školy. A v děčáku jsem se mohl spolehnout na všechny, neměl jsem tam s nikým problém.

20. Jaké byly Vaše představy o Vašem budoucím životě? Co jste si přál/a?

Myslím, že tenkrát jsem měl představu luxusního auta, nějaký vily a krásný holky, hodně peněz. To jsem byl ještě mladý a blbý a nevěděl jsem, co to v reálu stojí a jak to vlastně všechno reálně funguje.

21. Jak je tomu dnes? Splnily se Vaše očekávání a přání? Pokud ne, co myslíte, že je důvodem?

Mám hezkou holku a tím jsem asi skončil. Ale víte co? Měl jsem prostě zidealizovaný představy, dneska už to vidím samozřejmě jinak. Pro mě je ta holka víc než dost. Takže auto, vilu a peníze vem čert. I když trochu víc peněz by nikdy neuškodilo.

22. Bylo pro Vás obtížné najít si zaměstnání? Pokud ano, v čem konkrétně?

Docela jo. Protože jsem nevěděl, kam nebo na koho se obrátit. Takže jsem byl nějakou dobu na pracáku no. Nakonec to bylo ale hrozně jednoduchý. Napsal jsem na Facebook, že sháním práci v oboru, jestli někdo o něčem neví a ozval se mi jeden známý, že má strejdu se stavební firmou, dal mi kontakt, ať se zkusím zeptat. No, a tak jsem tam začal. Chvilí jsem teda dělal za pár drobných jo, protože si mě nemohl dovolit, a tak mi řekl, že mě vezme, ale jen na pár hodin denně třeba. A asi po půl roce mě konečně normálně zaměstnal.

23. Využil/a jste tenkrát nějakou formu podpory a pomoci, aby byl odchod z dětského domova jednodušší?

Dostal jsem nějaký malý obnos, ale nebylo to nic moc. Ale je pravda, že lepší než nic. Bydlel jsem pak nějakou dobu u babičky.

24. Pomohla Vám po opuštění dětského domova nějakým způsobem Vaše biologická rodina?

Babička, poskytla mi bydlení.

25. Co pro Vás při odchodu z dětského domova bylo nejtěžší? Jak jste to řešil/a?

Sehnat tu práci, to mi trvalo docela dlouho. Ale nakonec se zadařilo. Naštěstí jsem věděl, že musím jít na pracák, aby za mě platili ty věci, takže do žádných problémů jsem se zbytečně nedostal.

26. Jste stále v kontaktu s někým z dětského domova (tetou, strýcem, přáteli)?

Občas se tam za nimi stavím je okouknout. Takže jo, s některými vychovateli ano. Někteří už tam nejsou a jsou tam zase jiní.